

KAŞ (ANTALYA) AĞZI SES ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE

*Mehmet Dursun ERDEM**

*Ramazan BÖLÜK***

ÖZET

Türk dilinin ses yapısını anlamak, sadece yazı dilini incelemekle mümkün değildir. Türk dilinin yerel ağızlarının araştırılması ve incelenmesi anlaşılamayan birçok noktaya ışık tutacaktır. Ağız çalışmaları doğrudan Türk dili için kaynak niteliği taşıyan veriler olmakla beraber, etnoloji, etimoloji, sosyoloji, tarih, folklor gibi birçok bilime de dolaylı olarak katkı sağlamaktadır. Bu makalede Antalya ili Kaş ilçesi ağzı üzerine yaptığımız çalışmanın ses bilgisi sonuçları yer almaktadır. Çalışmamızda metot olarak dar saha yöntemi seçilmiştir. Çalışma kapsamında Antalya'ya bağlı Kaş ilçesinin belde ve köylerinin tamamına ulaşılıp ayrıntılı derleme yapılmıştır. Ancak makale, Kaş ağzını temsil edebilecek 7 köyün derleme metinleri ile sınırlı tutulmuştur. Makalemizde, Antalya ili Kaş ilçesi ağzının özellikle fonolojik verileri üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu fonolojik veriler Türkiye Türkçesi ağızları ile karşılaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ağız, Türkiye Türkçesi Ağızları, Antalya, Kaş Ağzı, Ses Bilgisi.

ON PHONOLOGIC STRUCTURE KAŞ DIALECT

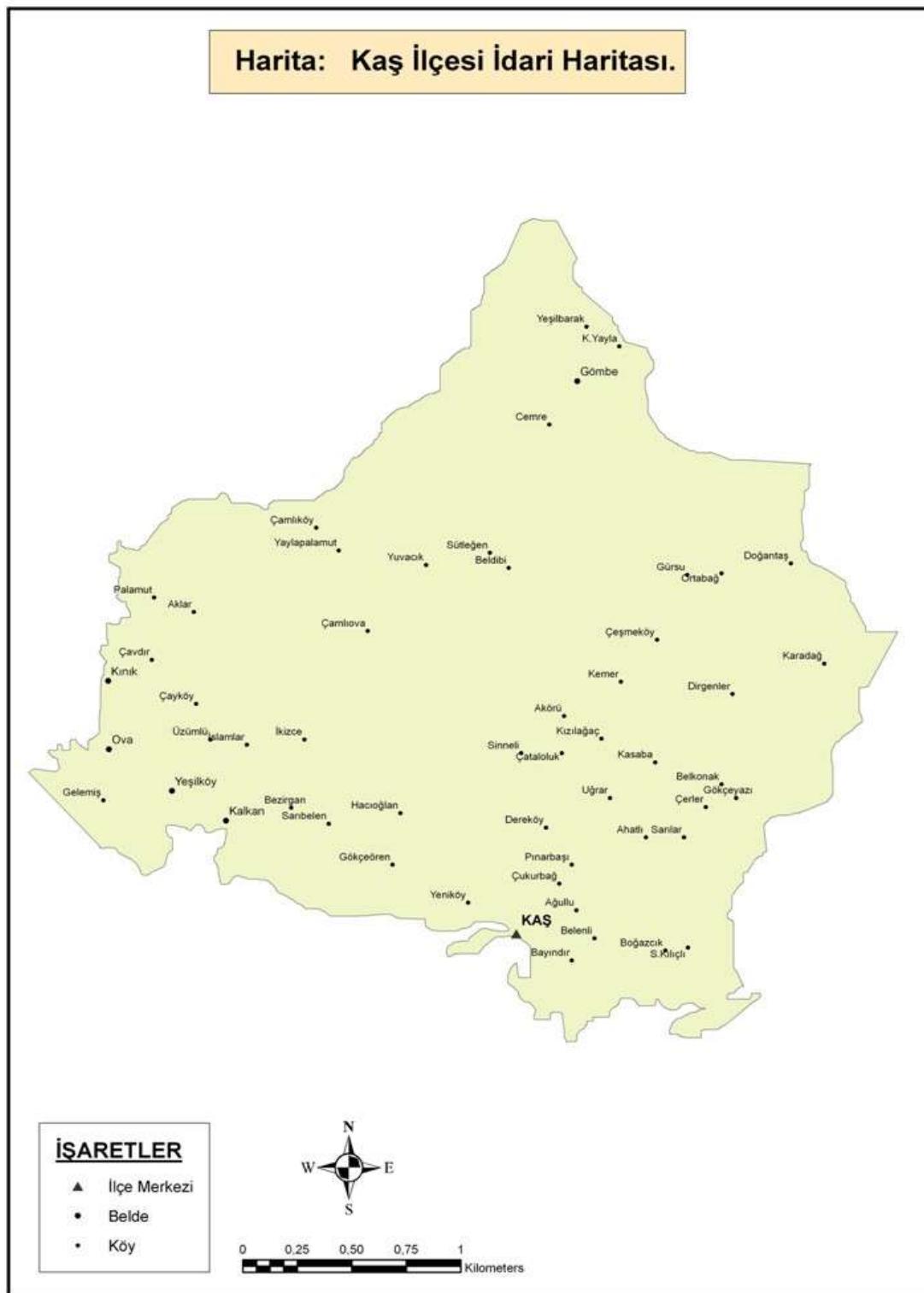
ABSTRACT

Understanding the phonologic structure of the Turkish language, is not possible to examine not only the written language. Investigation and examination of the local dialects of Turkish language will shed light on many points that can not be understood. Dialect studyings are directly resource of Turkish Language. It also contributes other disciplines such as ethnology, etymology, sociology, history, folklore and etc. This paper includes subsequents of compilation which is compiled from Kaş (district of Antalya), phonologic structure of Kaş dialect and it's countryside dialects by us. It is used narrow-area method while compiling. Our compilation study contains detailed compiling dialects' all towns and villages of Kaş (district of Antalya); but it also limited only seven villages that are represent the district's dialect. It is examined phonologic data of Kaş's dialects; and also is compared this data with the other Anatolian dialects.

Key words: Dialect, The Dialects of Anatolia, Antalia, The Dialect of Kaş, Phonetic.

* Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, elmek: mdursunerdem@gmail.com

** Erzincan Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, elmek: ramazanboluk@gmail.com

Harita 1: Makalede İncelenen Belde ve Köyleri Gösteren Harita (Not: Haritada gösterilen bütün yerleşim birimlerinden ayrıntılı derleme yapıldığı için derleme yapılan yerleşim birimlerini gösteren ayrıca bir işaret konulmamıştır.)

1. Giriş

1867 yılında Avrupalı doğubilimcilerin başlattığı Türkiye Türkçesi ağızları araştırmaları özellikle 1940'tan sonra yerli araştırmacıların da alana girmesiyle hatırlı sayılır bir biçimde artmıştır (KORKMAZ 1985, 232-248). Daha çok yabancı araştırmacılar tarafından incelenen Türkiye Türkçesi ağızları bu tarihten sonra ekseriyetle yerli araştırmacıların çalışmalarıyla gün yüzüne çıkmaya başlamıştır.¹ Gerek teknolojik, gerekse sosyo-kültürel hayatın modern yaşam tarzına doğru gitmesi nedeniyle kaybolmaya başlayan ağızların ortaya konması için gerekli derleme henüz yapılamamıştır.

Türkiye Türkçesi ağızları içerisinde henüz yeterli derleme yapılmamış bakır bölgelerden birisi de Antalya ve yöresidir. Yapılan çalışma neticesinde metot olarak dar sahili (ERDEM ve GÜNER 2009) çalışma tekniği kullanılmıştır. Bu çerçevede Antalya'nın bütün ilçe ve köylerinin tamamına ulaşımaya çalışılmış, imkânlar dâhilinde her köye farklı kaynak kişilerden uzun kayıtlar alınmıştır. Bu makalede derlemesi sona eren Antalya ilinin -siyasî bölünme temel alınarak- Kaş ilçesi ağızı incelenmiştir. İncelemenin sonuna Kaş ağını temsil eden merkezle birlikte 7 metin seçilmiş ve eklenmiştir.

Eski adı *Antifellos* olan Kaş ilçesinin tarihi M.Ö. 2000'lere dayanmaktadır. Bu isim halen ilçenin kuzeyinde bulunan Çukurbağ köyündeki Phellos tarihî şehrini karşısında olan şehir anlamındadır. Kaş ve yöresinde 1500-2500 yıllık kaya mezarlari, lahitler, mabetler, kale duvarları ve antik tiyatrolar göze çarpmaktadır. Kaş'ın, kıyıları ve yerleşimi ile Meis adasını bir yay gibi çevirdiği ve ona baktığı için bu ismi aldığı ileri sürülmektedir.²

1 merkez, 5 belde belediyesi ile 48 köyden oluşan Kaş ilçesi Antalya'nın güney-batısında yer alan küçük bir ilçe olup, toprak büyüklüğü bakımından 2231 km² yüzölçümü ile Antalya'nın 4. büyük ilçesidir. Doğusunda Demre kuzeyinde Elmalı, batısında Muğla'ya bağlı Fethiye ile çevrilidir³.

Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 2007 yılı itibarıyle ilçe merkez nüfusu 5.922, kasaba ve köylerin toplam nüfusu 43.707 olup Kaş'ın toplam nüfusu ise 49.629'dur⁴.

Halkının geneli tarım ve hayvancılıkla geçinen ilçede okuma yazma oranı % 99'dur. Yaz aylarında ise Kalkan ve Gelemiş'te turizmin yoğun olması nedeniyle mevsimlik iş imkânı doğmakta ve civar köylerin gençleri bu iş olanaklarından faydalananmaktadır⁵.

Sahil şehri olan Kaş'ın neredeyse her köyünün yaylası mevcuttur, bu yaylalarda yaz kış yaşayan insanlar da vardır. Sahil bölgesinde yaşayan halkın çoğu yazın Gömbe kasabasına, Sütleğen köyüne,

¹ Yerli araştırmacılar döneminde sadece Türkiye Türkçesi ağızları değil, diğer Türk lehçeleri ağızlarıyla ilgili de önemli çalışmaların yapıldığını görüyoruz. (bk. ALKAYA 2008a; 2008b; Aratan 1965; DALLI 1991; EMET 2008; GÜLENSOY vd. 2009)

² Milattan 2000 yıl önce Antalya'nın güney batısında Tekirova ile Fethiye arasındaki bölgeye *Likya* adı verilmiştir. Likyalılar zamanında Teke yöresinde, dolayısıyla Kaş'ta tarihî ve turistik eserler yer almaktadır. Özellikle Xanthos, Patara, Pinara, Olimpos ve Phellos gibi şehirler dikkat çekmektedir. Phellos şehrini limanı, daha doğrusu iskelesi olan bu antik şehrle Phellos'un karşısında olan anlamında Antifellos (Antiphellos) ya da Andifli denmiştir. Şu an tarihî Andifli şehrini yerinde Kaş ilçe merkezi vardır. (Ayrıntılı bilgi için bk. Kaş Kaymakamlığı 2009 ilçe birifingi; <http://www.kas.gov.tr>)

³ Batıda Eşen çayından başlayarak, doğuda Üçağız merkezine kadar uzanan sahil şeridinin toplam uzunluğu 90 km'dir. İlçenin hemen kuzeyinde başlayan Toros dağları, kuzeyde Elmalı sınırlarına kadar uzanır. Toros dağlarının arasında Gömbe yaylası ve Kasaba ovası gibi tarıma elverişli köyler bulunmaktadır. Tarıma elverişli arazisi olmayan dağ köylerinde hayvancılık kısmen de tahlî yetişiriciliği yapılmaktadır. Batıda bulunan Kalkan beldesi turizmi ile Yeşilköy, Ova ve Kınık beldeleri ise sera ve zeytinçilik ile geçim sağlamaktadır. (bk. Kaş Kaymakamlığı 2009 ilçe birifingi; <http://www.kas.gov.tr>)

⁴ Ancak ilçe merkezi, Kalkan kasabası ve Gelemiş köyünün (Patara) turizm bölgesi olması nedeniyle yaz aylarında yoğun nüfus artışı meydana gelmektedir. (bk. Kaş Kaymakamlığı 2009 ilçe birifingi; <http://www.kas.gov.tr>)

⁵ İlçede 2008 yılı içerisinde 778 doğum, 229 ölüm, 362 evlenme, 42 boşanma işlemi yapılmıştır. 64 aile cüzdanı, 3446 adet cüzdan verilmiştir. (bk. Kaş Kaymakamlığı 2009 ilçe birifingi; <http://www.kas.gov.tr>)

Elmali'ya veya Elmali'nin belde veya köylerine gider, 3-5 ay buralarda yaşayarak sıcaktan kurtulmuş olur⁶.

Kaş'ın ağız yapısına etkisi olabilecek coğrafi, tarihî, sosyal ve ekonomik durum kısaca bu şekilde ifade edilebilir.

Leyla Karahan, Antalya ağzını Batı grubu ağızları içerisinde göstermiştir. Bu grupta da I. alt gruba dâhil etmiştir. Bu grupta bulunan diğer ağızlar Afyon, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Burdur, Bursa, Çanakkale, Denizli, Eskişehir, Isparta, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak ve Nallıhan (Ankara) ağızlarıdır (KARAHAN 1996, 2/117).

Kaş ilçesi ağızı İrfan Kocakâhya tarafından 1980 yılında bitirme tezi olarak çalışılmıştır (GÜLENSOY ve ALKAYA 2003, 93)⁷. Ancak çalışmanın bitirme tezi olması, dil incelemesi yapılmamış olması ve derlenen köy sayısının çok sınırlı tutulması bölgein tekrar çalışılması gerektiği kanaatini oluşturmıştır.

Kaş ilçesinin bütün belde ve köylerinden toplam 66 kayıt alınmıştır. Bazen aynı köyden veya beldeden birden fazla kayıt alınmış ve çalışma zenginleştirilmiştir. Bu yazımızda ise Kaş ağzını temsil edebilecek 7 kayıt seçilmiş ve incelemeler bu metinler üzerinden yapılmıştır.

Kaş ağzının karakteristik özelliklerini ortaya koymaya çalıştığımız araştırmamızın ayrıntıları daha sonraki yayımlarımızda ortaya konmaya devam edilecektir. Çünkü derleme çalışmalarına yenilerini eklemeye devam etmekteyiz.

2. Ses Bilgisi

2.1. Ünlüler

2.1.1. Ünlü Çeşitleri:

Bütün Türkiye Türkçesi ağızlarında olduğu gibi Kaş ağzında da, yazı dilinde kullandığımız sekiz ünlünün haricinde, farklı boğumlanma noktaları nedeniyle yeni bir kimlik kazanan ünlü çeşitleri vardır.⁸ Bunlar: [á], [â], [å], [ä], /é/, [é], [ê], [í], [î], [ó], [ô], [ú] ünlüleridir.

Bu ünlü çeşitleri şu şekildedir:

/a/ ünlüsü ve çeşitleri ([á], [â], [å]):

[á]: /a/ ile /e/ arasında bir orta damak ünlüsüdür (ERCİLASUN 1983, 51). Bu ses yöre ağzının tamamında tespit edildiği hâlde sistemli olmamakla beraber daha çok yünsüzün önlüleştirici etkisiyle ortaya çıkar. yátā, yásérin, yáylamız, yápartık, bendán, háh, döyóllár mı, bilmám, hání, áşşá_arısı, máşakat, téláfán, álláh, méselâ, bahçasinne, anám.

[â]: /a/ ile /i/ arası daralmış bir ünlüdür. Sistemli bir görünüm arz etmemekle birlikte genelde ilk hecelerde ortaya çıkar. Kısmen de ikinci hece ve ikinci heceden sonraki hecelerde kendini gösterir. Bunda kendisinden önce veya sonra gelen dar ünlünün tesiri de söz konusudur. ánaÇím, táraf, çákål, sorácañ,

⁶ Hatta bazı kişilerin hem yayla hem de sahil bölgesinde arazileri vardır, yazın yayladaki işlerini görür, kışın da sahil bölgesinde seracılıkla meşgul olurlar. (bk. Kaş Kaymakamlığı 2009 ilçe birifingi; <http://www.kas.gov.tr>)

⁷ Kaş ve yöresi ile ilgili bahsi geçen çalışmadan başka bir çalışma olmamakla birlikte Antalya ilinin diğer bölgeleri ile ilgili yapılmış az da olsa çalışma karşımıza çıkmaktadır. bk. DEMİR 1994a, 1994b, 1995a, 1995b, 1999, 2000; AKBABA 1940; ATMACA 2005, 2007a, 2007b, 2009; BAHARLI 1951; BALCI 1966; BAŞ 1972; BÖLÜK 2010; CEVAHİR 1974; DOĞAN 1996; DURMAZ 2009; DUYGUN 1988; ERDEM ve BÖLÜK 2011; ERGİN 1987; GÖNÜLLÜ 1983, 1998; KAPLAN 1974; KAYA 2008; KOCAKÂHYA 1980; KUDAT 1964; KULLE 2010; KUŞDEMİR 1971; KÜÇÜKYILMAZ 2009; OK 2008; ONARAN 1976; ÖNDER 1968; ÖZ 1988; ÖZGÜR 2004; REŞİT 1935; SÜNBÜL 1997; UYANLAR 1974.

⁸ Türkçenin geneline bakıldığından ünlü çeşitleri hayli fazladır. Bu konuda daha geniş bilgi için bk. YALÇIN 2009.

baklılm, záman, çıkışaň, náhal, hérälđa, vâllä, tokılışçaň, cámim, tükirayán, amcâ, burálamışızdır, rámazan, óynámayá, hánâ, borâ.

[â]: /a/ ile /o/ arası bir sestir. Bu ünlünün oluşmasında dudak ünsüzlerinin ve yuvarlak ünlülerin payı büyüktür. Genelde dudak ünsüzlerinin yanında yaygın bir görünüm arz eder. Bunun dışındaki örnekler kişisel kallanımlara bağlı olarak ortaya çıkar. ásgere, vâllä, bôrdâ, bâbâlâ, borâ, zobâ, tokturâ, ordâ, dâvâr, vâkît, şâmiň.

/e/ ünlüsü ve çeşitleri ([ä], [é], [é], [ê]):

[ä]: Bu ünlü sözcüklerin ilk hecelerde bulunur. Açık [ä] ünlü normal /e/’den biraz daha açık söylenen (OLCAY 1995, 20). Kaş ağzında bu ses yaygın olmamakla birlikte bazı kelimelerde karşımıza çıkmaktadır. gânşlîm, ävëř dik, äkmečik, ät, tâPbeTiñ, äyiriyóruz, äyir, äkin.

/é/: Kaş ağzında sistemli ve çok rastlanan /i/ ile /e/ arasında bir ünlüdür. Kapalı /é/ ünlüleri olarak adlandırılır (bk. ERDEM ve GÜL 2006, 111-148). Ayrıca bazı fiil-zaman çekimlerinde görülmektedir. zénâtıla, vérsin, étçës, gëşgin, pavkíriýérdi, édiyérő, bëşine, yásérin, şéler, sapídëñ, gëcede, yéñgë, gëdiyéri, kertiýeri, ūraşyéř, bilém, èndë, nédëñ, sorën, görmëñ, gëçinëm, édiyérdig, horéşdim, bakiyéllerse, vériýéller, péyinir.

[é]: /e/ ile /ö/ arasında bir sestir. Düz bir ünlü olan /e/ sesinin yuvarlaklaşması sonucu ortaya çıkan bir sestir, bu yuvarlaklaşmanın başlıca nedeni dudak ünsüzleridir. Yine kelime içindeki yuvarlak ünlülerle bir uyum çabası içinde bulunan /e/ sesi bu durumda yuvarlaklaşır. Bunun yanında /ö/ ünlüsünün nispeten düzleşmesi sonucu oluşan é şekilleri de vardır (TANSU 1963, 47). hondë, olýéri, düşërsiñ, duruyórún_émmé, äyiriyóruz_éveli, gëşdi, ölü, örëtmen.

[é]: /e/ ile /i/ arasında ancak, /i/ sesine oldukça yakın ve daralmış bir ünlüdür. Yöre ağzında özellikle /y/ sesinin önlüleştirmeli tesiri ve kelime içindeki diğer ünlülerin etkisi sonucu karşımıza çıkmaktadır. nédelim, héy, dédi, yúvarléýóruS, bôşvér, dédi, néréye, suléýén, séyimden, gösderiyéllár, céşid, gelécek, Tütükleyéller, hazırléýóñ, yémeK, yátaméýén, deliniyér.

/i/ ünlüsü ve çeşitleri ([i], [î]):

[i]: Boğumlanma noktası /i/ ile /i/ arasında bulunan bir yarı ön damak sesidir. Özellikle /y/ ünsüzünün tesiriyle oluşur. Art sıradan ünlülerden ön ünlülere geçiş esnasında arada kalan seslerin önlüleştirmeye maruz kalması sebebiyle de bu ara ses oluşur. yáylimímiš, pavkíriýérdi, ayín, hayillisi, sayíbi, gíz, çalgíle, mahílleye, dokíllerdi.

[î]: Yarı yuvarlak, /i/ ile /u/ arasında boğumlanan bir sestir. Bu sesin oluşmasında dudak ünsüzlerinin tesiri çoktur. tavími, davíl, aşívđ_arkadaş, gaçırivî.

/ü/ ünlüsü ve çeşitleri ([i], [î]):

[i]: Kaş ağzında sistemli olarak kullanılmayan ancak ses değişimleri arasında bir geçiş ünlüsi olarak karşımıza çıkan /i/ ile /ü/ arası yarı yuvarlak bir sestir. Bu geçiş genelde dudak ünsüzlerinden kaynaklanır. Bunun dışında ünlü uyumu da bu değişimden nedenlerinden biridir. Diğer kelimelerde de şahsî kullanımlar sonucu ortaya çıkar. düriýe, lèñgïbi, pişman, vëmişler, ik_üş, éciňyör, kötüleşivíriP, gëşdi, bi, işde.

/o/ ünlüsü ve çeşitleri ([ó], [ö]):

[ó]: /o/ ile /ö/ arasında bir ünlüdür. Yazı dilinde /ö/ olarak karşımıza çıkan bu ses /ğ/, /k/, [ñ] ünsüzlerinin arthlaştırmacı tesiri veya /y/ ünsüzün önlüleştirmeli etkisiyle oluşmuştur. yóðdu, góþrdü, okúS, hóñelere, télevizónde, böle, góçáricím, vóyin, óñe, cós, çórúm çóćum, góyún.

Özellikle şimdiki zaman çekiminde /y/ ünsüzünün önlüleştirmeli tesiriyle /o/>[ó] değişimi meydana gelmektedir (ERCİLASUN 1983, 53). olúyóru, édivéryóñ, döyóllár, bulunuyórdú.

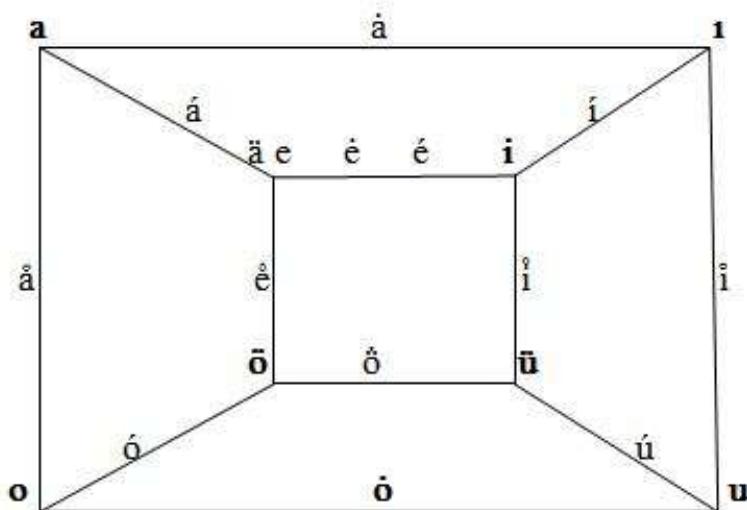
[ö]: /o/ ile /u/ arasında boğumlanan bir ünlüdür. ökarı, yok, göydülär, nolçak, söñurö_oldsu, óvadan, bolluk, laylönneriní, órdan, duró.

/ö/ ünlüsü ve çeşitleri ([ö]):

[ö]: /ö/ ile /ü/ arası oynaklanan Türkiye Türkçesi ağızlarında pek rastlanmayan zayıflanmış /ö/ ünlüsüdür (SAĞIR 1997a, 386). Bölge ağzında genelde /ö/ ünlüsünün daralması sonucu ortaya çıkmıştır. bôle, öleli, döneceñ, özger, ózdenidin, köyünde, dövërdik, ötäkáden.

/u/ ünlüsü ve çeşitleri ([ú]):

[ú]: Boğumlanan noktası /u/ ile /ü/ arasında yer alan bir orta damak ünlüsüdür. Daha çok /g/, /k/, /m/, [ñ] ünsüzlerinin ses çevresinde boğumlanma noktasını nispeten geriye çekmesi sonucu ortaya çıkmıştır. yólcúlk, olúyóru, góyúnum, olúlm, buyúr, mísayíd, shúkúr, ciòcúm.

Tablo 1: Kaş Ağzındaki Ünlüleri Gösterir Şema

2.1.1.2. Ünlülerde Uzunluk Kısıtlık

Günümüz Türkçesinde bazı ağızlarda kısmen ve sistemsiz bir şekilde tespit edilebilen ve Ana Türkçede ilk hecede var olduğu tasavvur edilen ünlü uzunluklarını (GABAİN 1988, 33) en iyi şekilde koruyan Türk lehçesi Türkmen Türkçesidir. Bunun yanında uzun ünlüler Irak'taki bütün Türk ağızlarında, Kabil Avşar ağzında, Afganistan Türkmen ağzında, Kuzeydoğu Bulgaristan Türk ağızlarında da tespit edilmiştir.⁹ Türkçede bazı lehçelerin dışında uzun ünlü olmadığı görüşünü savunan Faruk K. Timurtaş'ın (TİMURTAŞ 1977, 46) görüşüne mukabil Zeynep Korkmaz'ın Batı Anadolu ağızlarında tespit ettiği aslı uzun ünlüler ilgi çekicidir (KORKMAZ 1995, 123-127). Birincil uzun ünlüler hakkında yapılan son çalışmalardan biri olan Erdem'in çalışması bu açıdan önemlidir (ERDEM 2008, 502-562). Bütün bunlar göstermektedir ki Türkçede aslı uzun ünlüler meselesi hâlâ üzerinde tartışılan bir konudur (bk. TEKİN 1975).

Kaş ağzında birincil uzun ünlü olarak adlandırılabilceğimiz ünlülerle karşılaştık. Birincil uzun ünlülere örnek olarak şunlar verilebilir: góydu, gëldi, yárın, yákmaķ, döldür, vár, dérsin, vérdi, bárdaķ,

⁹ Daha geniş bilgi için bk. ALKAYA 2008c, TABAKLAR 1996, 145; BULUÇ 1972, 181; BOZKURT 1978, 206-207; BOZKURT, 1981, 39-79; DALLI 1991,72.

ȳl̄kanmáyá, sál̄miş, áldı, óldu, dám̄at, yórgunún, gáldim, gártasharímila, óldu, sál̄i, góñşuları, mén, bén, kéndimiS, yétmis.

Bunun yanında metinlerde tespit ettiğimiz uzunluk ve kısalıkların bazıı muhtelif ses olaylarıyla açıklanabilir (bk. BURAN, 2008.)

2.1.1.2.1. Aslında Uzun Olan Ünlülerin Normalleşmesi

Türkiye Türkçesinde, aydınların konuşmasında yabancı dillerden, özellikle Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerdeki ünlü uzunlukları korunur. Kaş ağzında bu ünlülerin bazıları kısaltılmıştır. sayíbi, hazırla, dène, cahilin, namaz, marakliydi, akrabası.

Bazı uzun ünlüler de muhafaza edilmiştir. músâyíd, şâdiye, nasîb, mücâdelé.

2.1.1.2.2. Normal Uzunlukta Olan Ünlüleri Kısalması

Kaş ağzında kısa ünlüler çeşitli fonetik sebeplerle açıklanabilir. Ünlüler vurgusuz durumda ve çabuk konuşma sırasında kısalma eğilimi göstermektedir (DOERFER 1989, 5). derdiñi, hédí, baikalim, fetiyelileş, esgí, işdě, vardidim, başkasını, gediP, güççüñ mű, durumumuz, benim, canım. gári, báyramı, yánına, zamânında, yákışanıñ, hordayídı, yárisını, gári, ýápaññáTı, parasını, başgá, gaşdı dă, taraflardă, bórłardă, dälardă, haticé, ben dě, güççüñ mű, bütün, öpüyé, ümüsün, kólüler, dügün,

Aslı uzun ünlülü olan, ancak yöre ağzında normal uzunlukta söylenen bazı kelimeler kısalma eğilimine girmiştir. mutár, vâllâ.

Ünlüyle biten bir kelimededen sonra ünlüyle başlayan bir kelime gelirse birinci kelimenin sonundaki dar ünlü kısalır. unílë_étÇes, éyi_ölése, sóñürä_unu_oturdidik, piraví_ét, óldu_öleli.

Yazı dilinde düşüğü hâlde Kaş ağzında /r/ ünsüzünden sonra korunan cevher fiilinin ünlüsü bazen kısaltılmıştır. varısa, varıdı, marıdin, durdurularımış, góyállarıdin.

2.1.1.2.3. Hece Kaynaşmasıyla Oluşan Uzun Ünlüler

Bazı ünsüzler iki ünlü arasında yumuşayıp eriyerek bu iki ünlüyü bir uzun ünlü biçimine sokarlar (DOERFER 1989, 24). Ulamaya meydana gelen şekillerin çok sık görüldüğü Kaş ağzında, bahsedilen uzun ünlülerin bu şekilde olduğu söylenebilir. Özellikle /h/, /g/, /ğ/, /k/, /k̄/, [l], /r/, /n/ ve /y/ ünsüzlerinin erimesi, uzun ünlülerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. yátâ, baķam, ócâmi, átacâñ, çârlacak, aşşâda, buncâzim, baksâ, ábêniñ, áç, ekmêmi, dizlêm, geciléñ, bâléri, toktur_ötürtünte, güççü, göklü, götürdü, néneçim, èrkecinde.

2.1.1.2.4. koy- Fiili ile Oluşturulan Birleşik Eylemlerdeki Uzun Ünlüler

Kaş Ağzında süreklilik fonksiyonunda kullanılan koy- fiili ile oluşturulan kelimelerdeki /k/ ve /y/ ünsüzleri söyleyişte kısaltma ve çabucak söyleme amaçlarına binaen erir. yátô(<yátaköy), gédô (gideköy), süpürô, sułayô, girô, durô.

2.1.1.2.5. Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Uzun Ünlüler:

Kaş ağzında iç sesteki /h/, /g/, /ğ/, /k/, /k̄/, /n/, /v/ ve /y/ ünsüzleri düşerken kendilerinden önce gelen ünlünün uzamasına sebep olurlar. sorácâdîñ, sâbâla, ırâmatlık, bâléri, mérâbâ, ásam, sâol, dâda, sâ,

ğāri, ābēniñ, bēki, olēdik, gētÇēdim, hēbe, sōna, ōlunūñ, dōdum, bōçālar, sōra, ōsun, sōle, bōle, ölenner, ökēyle, çam/kō, dōmēller, ősüz, üküye, īsan, şēlīmiş.

Bir de kelime başında /g/ ünsüzünün düştüğü durumlarda uzun ünlülü kullanımlar söz konusudur. *fīnikeyē_ēdiyērī*, *ēvelkī_ünde*, *sābālă_ētÇen*, *or_ētdi*, *nérē_ētdi*, *ōtelē_ēdiyörü*.

Bunların dışında -IncA zarf-fil ekinin ilk ünlüsünde bir uzunluk dikkatimizi çekmektedir. Bu uzunluk olumsuz fil tabanlarına gelen ekte hece kaynaşmasıyla oluşmaktadır. (AYDIN 2002, 15). olmēnce, gēlmēnce.

2.1.1.3. İkiz Ünlüler

Aynı nefes baskısı altında bogumlanan (GEMALMAZ 1995, 119), bünyesinde iki ünlü bulunduğu hâlde ayrı hece meydana getirmeyen fonemlere “ikiz ünlü” denir (ERCİLASUN 1983, 61). İkiz ünlüler Türk dilinin yapısına uygun düşmediğinden (CAFEROĞLU 1989a, 18) standart Türkiye Türkçesinde alıntı kelimeler dışında ikiz ünlü yoktur. Ancak Türkiye Türkçesi ağızlarında kelime ortasında bazı ünsüzlerin düşmesi sonucu ikiz ünlüler meydana gelir.¹⁰ Kaş ağzında /g/, /ğ/, /k/, /k̄/, /y/, /h/ ve [ñ] ünsüzlerinin düşmesi sonucu oluşan ikiz ünlüler vardır.

2.1.1.3.1. Yükselen İkiz Ünlüler

Yükselen ikiz ünlüler; birinci unsuru ikinci unsurdan daha dar olan ikiz ünlülerdir. Birinci unsur dar olması sebebiyle bazen ikinci unsurdan daha kısa olabilir. Kaş ağzında /y/ ünsüzünün yumuşayıp erimesiyle oluşan yükselen ikiz ünlüler görülür. *küe*, *ğumluğvada*.

2.1.1.3.2. Eşit İkiz Ünlüler

Bünyesinde aynı türden iki ünlü barındıran ikiz ünlülerdir (KALAY 1998, 21). Kaş ağzında eşit ikiz ünlüler /g/, /ğ/, /k/, /k̄/, /y/, /h/ seslerinin erimesiyle oluşur. *dāq*, *naal*, *saar*, *baalıyá*, *sütleermi*, *beğnméri*, *dōomlū*, *olduýunda*, *bildiim*, *gütmediinde*, *çurtíylē*, *gonuçamadıymdan*, *gelinniim*, *üyüdüñ*, *oldüyünde*, *düýünde*.

2.1.1.3.3. Alçalan İkiz Ünlüler

İkinci unsuru birinciye göre dar olan ikiz ünlülere alçalan ikiz ünlüler diyoruz (BURAN 1997, 30). Alçalan ikiz ünlüler Kaş ağzında /g/, /ğ/, /k/, /k̄/, /h/ seslerinin erimesiyle oluşur. *bajrıka*, *dajdirdik*, *çarıridık*, *soql*, *souçaç*, *youdu*, *yáj*,

2.1.1.4. Ünlü Uyumlari ve Ünlü Benzeşmeleri

Bir kelimedeki ünlülerin düzlük-yuvarlaklık ve önlük-artlık bakımından birbirlerine uyması şeklinde tanımlanır. Bu uyum Türkçenin en göze çarpan özelliğidir. Anadolu'nun pek çok ağzında ünlü uyumu dikkati çekecek kadar belirgin ve kuvvetlidir (GÜLEN SOY 1987, 99).

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bk. ERCİLASUN 1983, 61; GEMALMAZ 1995 119-125; KORKMAZ 1994, 42-44; GÜLEN SOY 1988, 29-31; KALAY 1998, 20-21; GÜL SEREN 2000, 49-50; ÖZKAN, 1997, 12-13; GÜNŞEN 2000, 29-31; SAĞIR, 1995, 72-74.

Bölge ağzında yukarıda bahsettiğimiz iki uyumun yanında, bir de ünlülerin genişlik ve darlık bakımından, sınırlı sayıda örnekte tespit edebildiğimiz uyumu vardır. O hâlde Kaş ağzında üç türlü ünlü uyumu söz konusudur:

1. Önlük-Artlık Uyumu
2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu
3. Genişlik-Darlık Uyumu

2.1.1.4.1. Önlük-artlık Uyumu

Önlük-artlık bakımından ünlü uyumu, Türkçede her devirde sağlamdır (TİMURTAŞ 1977, 27). Kaş ağzında önlük-artlık uyumu hemen hemen yerleşmiş durumdadır. Hatta yazı dilimizde uyuma girmeyen bazı alıntı kelimelerle önlük-artlık uyumuna aykırı bir kısım ekler, Kaş ağzında önlük-artlık uyumu etkisi altına girmışlardır. Ancak bazı eklerin bünyesindeki y ünsüzü bu uyuma aykırı şekillerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Bölge ağzına çeşitli nedenlerle girip halk ağzına yerleşme imkânı bulan Arapça ve Farsça kelimelerin bir kısmı dil benzeşmesinin etkisi altında kalmıştır. Bu benzeşmeler ilerleyici ve gerileyici olmak üzere iki yolla meydana gelirler.

İlerleyici Benzeşme Yoluyla: hātÇá, vaziyátıma, vakıt, duraʃī, habar, békərsiñ, haPıza, giymatı, evleti, mèzer.

Gerileyici Benzeşme Yoluyla: marak, máşaqat, dène, fiłcan, fisdan.

Bazı kelimeler ise ünlü uyumuna uyduğu hâlde art sıralı ünlülerden ön sıralı ünlülere veya ön sıralı ünlülerden art sıralı ünlülere dönüşmüştür. Üküm, érkecinde, èmme.

Yazı dilinde ünlülerini benzeşmeyen bazı kelimeler Kaş ağzında önlük-artlık uyumu etkisi altına girmışlardır. birez.

Yine yazı dilinde uyuma girmeyen -ken ve -daş ekleri, Kaş ağzında kısmî olarak önlük-artlık uyumuna tâbi olmuşlardır.

-daş eki, gārdaşınıñ, gārdaşÇím kelimelerinde uyuma tâbi olmuştur.

-ken zarf-fil eki Kaş ağzında ūraşırkana, bârığa, çîrîka, çocûka, yâtarkan vb. örneklerde uyuma girmiştir.

2.1.1.4.1.1. Önlük-artlık Uyumunun Bozulması

Önlük-artlık uyumunun bozulmasında en büyük etken /y/ ünsüzüdür. /y/ fonemi, genel dilde, belli kurallara göre kendisinden evvelki /e/, /a/ seslilerini /i/, /ı/ seslilerine çevirir (AKSOY 1945, 87). Özellikle şimdiki zaman eki Kaş ağzında fonetik olarak çok çeşitli şekillerde kullanılmaktadır.

Kaş ağzında şimdiki zaman çekimi esnasında önlük-artlık uyumu, art sıradan ünlülerle sahip kelimelere ön ünlülü eklerin getirilmesi ve ön sıradan kelimelere tabiatıyla art ünlülü şekillerin getirilmesi suretiyle iki şekilde bozulur. Ayrıca şimdiki zaman ekinin uyuma aykırı oluşunu, ekin, nispeten yeni bir gelişme sonucu meydana gelmesiyle açıklayabiliriz (bk. MANSUROĞLU 1988, 89). Yine bazı kelimelerin bünyesinde bulunan /ş/ harfinin önlüleştireici etkisi de önlük-artlık uyumunun bozulmasına sebep olur.

pavkıryérdi, ūraşyér, gaziyér, çalşıyérdim, bakıyéllerse, yáyiyériz, kıldırıyér, Satiyér, yapılıyér, çıkyéñ, gaçiviyér, akiyé, gílyéris, kırkładýén, olýéri, İsléyéllar, yetişdiriyóS, döyóllar, isdévériyórú, édiyórú, çözüyórun, burálamışızdır, yáséerin, arér.

Şimdiki zaman üçüncü çoğul şahıs ekleri çoğu zaman uyuma aykırı durumdadırlar. İsléyéllar, döyóllar, bakıyéllerse, gösderiyéllár, dényéllár, biliyállár, sorméllár, dényéllár, déméyíllár.

Şimdiki zaman çekiminin olumsuzunda da uyumun bozulduğu görülür. sorméllár, kípirayámén, dokunmér, buluvuméñ, yáturméñ, çalışamén.

Bazen istek birinci tekil şahısta da önlük-artlık uyumunun bozulduğu tespit edilmiştir. bakén, sapidéñ, soréñ.

Geniş zamanın kullanımında da önlük-artlık uyumunun bozulduğu örnekler bulunmaktadır. dokírdiñ, dokirdik.

Birinci tekil şahıs eki de bazen uyuma aykırıdır. yákmişín, uyumuşín.

Kaş ağzında önlük-artlık uyumunu bozan eklerden biri de -inca/-ince zarf-fiil ekidir. Bu ekin olumsuz fiil tabanlarına eklenen biçiminde /y/ ünsüzünün araya girmesiyle bir önleşme olmuş ve bu sondaki ünlüye de tesir etmiştir. iláşlanmeyince, olménce.

-ken zarf-fiil eki de bazen önlük-artlık uyumuna aykırı eklesiştir. ordéke.

Bölge ağzında /y/ ve /c/ ünsüzlerinin darlaştıracı ve önlüleştireci tesirleri sonucu çeşitli uyum dışı ekleşmeler ortaya çıkmaktadır. dēcán, okídíyidi, çürtíylé, gáyri, dokíyórú, gúrtaraméz.

“ile” bağlacı isimlere getirildiğinde bölge ağzında çoğunlukla uyuma girmiš, ancak bazı durumlarda uyuma aykırı olarak eklesiştir. bunýinne, gáriyle, unílë, çalgíle, huníle, bunílë.

Fiillerin birleşik zamanlı çekimlerinde önlük-artlık uyumunun bozulduğu görülür. yáylimímiš, gaSdírdiñ, sordíseñ, yákýírdik, okídíyidi, vardídím.

Şart kipi ve -dAn ayrılma hal eki gidersá, bendán örneklerinde uyuma aykırı kullanılmıştır.

Türkiye Türkçesi yazı dilinde önlük-artlık uyumuna aykırı olmadığı halde Kaş ağzında uyuma aykırı bulunan bazı kelimeler de vardır. merdíváná, alatirik, bilmam, séksan.

2.1.1.4.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Bir diğer adı dudak benzeşmesi olan düzlük-yuvarlaklık uyumu, yalın ya da ekler ile genişletilmiş kelimelerde, ünlülerin düzlük-yuvarlaklık bakımından ilk hece ünlüsüne göre ayarlanması olayıdır (KORKMAZ 1994a, 53). Yani bir kelimenin ilk hecesinde düz bir ünlü varsa sonraki hecelerde de düz, yuvarlak ünlü varsa sonraki hecelerde dar-yuvarlak veya düz-geniş ünlülerin kullanılması şeklinde ifade edilebilir (DEMİR ve YILMAZ 2006, 161). Düzlük-yuvarlaklık uyumunun, Orta Osmanlıca devresinde hızlı bir biçimde gelişmeye başladığı tahminleri doğrudur (DEVELİ 1995, 49). Bununla beraber XIX. yy. başında yazı lehçesi konuşmasında dudak uyumu tam olarak tespit edilmektedir (BANGUOĞLU 2007, 89). Söz konusu uyum artık Türkiye Türkçesinde belirli bir şekilde yerleşmiştir (ERGİN 2004, 72).

Kaş ağzında düzlük-yuvarlaklık uyumu sağlam bir görünüm arz eder. Hatta yazı dilinin aksine bazı kelimeler uyuma girmiştir. ýámır, sabín, kávin, gárpız, pambık, davíl, tavík, fotura, münübüsüle.

2.1.1.4.2.1. Düzlük-yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

Kaş ve yoresi ağzında, şimdiki zaman eki (-yor), çoğunkulka düzleşmiş, kısmen de darlaşmıştır. Bununla beraber aslı şekliyle de kullanılmaktadır. olúyóru, bulunuyórdú, uymúyórú, géliyór, éciývór, isdévériyórú, dikiyór, édiyór, biliyór, okýyín, dutmir.

Geniş zaman eki -ır/-ir, yazı dilinde uyuma uygun hareket ederken, ekin Kaş ağzında uyuma aykırı şekillerine de rastlanmıştır. dokírdik, dokíllerdi.

Yazı dilinde uyuma giren cevher fiili, /y/ ünlüsünün tesiriyle Kaş ağzında bazı çekimlerde uyuma girmemiştir. oturdídk, sútlíyímiş, sordíseñ.

Bünyesinde veya kendinden sonra gelen kelimedeki /y/ ünlüsünün daraltıcı etkisiyle uyuma aykırı kelimeler meydana gelmiştir. öti yánna, súrlí súrlí, dokiyórú.

Birinci teklik şahıs eki çekiminde de uyuma aykırı bir şekli bulunmaktadır. yórgúnín.

koy- yardımcı fiiliyle oluşturulan birleşik fiilin kullanımında da düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılık söz konusudur. yátó, duró, gédó, süpüró.

“ile” bağlacı bölge ağzında çoğunkulka uyuma girmiştir, ancak bazı durumlarda uyuma aykırı olarak eklenmiştir. bunýinne, uníllé, huníle, bunílě, huníyne.

Eski Anadolu Türkçesi döneminden beri aslı yuvarlak şeklini taşıyan bir örnekte uyum bozulmuştur. içün.

Dudak ünsüzünün etkisiyle bazı kelimelerde yuvarlaklıklar devam etmiştir. ġabúl, yávut, balamudu.

Şahsî kullanım sonucu uyuma aykırı bulunan birkaç örnek de mevcuttur. okídíyídi, tokılässäcák.

2.1.1.4.3. Genişlik-Darlık Uyumu

Bazı Türkiye Türkçesi ağzlarında karşımıza çıkan¹¹ genişlik-darlık uyumunun etkisini Kaş ağzında değişik kelimeler üzerinde görmekteyiz. Fakat bu uyum bölge ağzında birkaç örnkle sınırlı kalmıştır. gène, yéen, déycek.

2.1.1.5. Ünlü Değişmeleri

Kaş ağzında ünlüler ilerleyici ve gerileyici benzesmeler yanında çeşitli ünsüzlerin etkisiyle de değişirler. Bu değişimler metinlerin tamamı üzerinde daha ayrıntılı inceleneciktir.

2.1.1.6. Ünlülerde Düşme ve Türeme

2.1.1.6.1. Ünlü Düşmesi

Bazı fonetik sebeplerden dolayı Türkiye Türkçesi ağzlarında kelime ortasında ve sonunda ünlü düşmeleri meydana gelmektedir. Kaş ağzında görülen ünlü düşmelerini ve sebeplerini söyle sıralayabiliriz:

Eklerle genişletilen ve en az üç heceli kelimelerdeki orta hecenin ünlüsü düşer. Çünkü Türkçede orta hecenin vurgusu diğer hecelere nazaran az olduğundan kelime ortasındaki vokalın düşmesi oldukça yaygındır (TİMURTAŞ 1977, 40). boynúna, nérden, *hatÇa*, déycek, borda, yánnna, órdan

¹¹ Geniş bilgi için bk. AYDIN 2002, 21; ERCİLASFUN 1983, 82; GÜLSEREN 2000,57; SAĞIR 1995,46.

Ünlü ile biten bir kelimeden sonra ünlü ile başlayan bir kelime geldiğinde, ulama yapılması için genellikle birinci kelimenin sonundaki ünlü düşmektedir. *öl_öle*, *böl_irāmazan*, *sōñür_irāmatlık*, *bor_ineli*, *sōrm_ölüm*, *çalgıl_işde*, *İK_üş*, *gētÇēd_ileri*, *ałaCıkđ_aşşāda*.

Ayrıca cevher fiili ve vasıta hâli eki ekleşirken, bazen yerini /y/ ünsüzüne bırakarak düşer. *ellīne*, *hunīyne*, *kıṣrānan*, *düvennen*, *dedyen*, *çaṣartılık*, *ékērdik*, *gēdilécēmiş*,

Bazı alıntı kelimelerde orta hecedeki vurgusuz hece düşer. *haḳgeten*, *hatÇa*, *dakǵa*.

Sayıların kullanımında kelime başındaki veya sonundaki ünlü düşebilir. *İK_üş*, *birki*, *yirm_iki*.

/k/, /g/, /ğ/, /k/, /y/ ve /r/ ünsüzlerinin erimesiyle yanyana gelen iki ünlülerin dar olana düşmüştür. *dērmençi*, *ekmēmi*, *ōcāmi*, *ēvlenecēz*, *buncāzim*, *yēcēmizi*, *gūrtaramēz*, *ōlmēnce*, *gēçilēn*, *dēdībi*, *bordē*, *ik_ün*, *bakēn*, *bışēmiz*, *bēşşīne*, *ölüm*.

2.1.1.6.2. Ünlü Türemesi

Kaş ağzında ünlü türemesi daha çok kelime içinde olmaktadır. Alıntı kelimelerdeki ünlü türemesi ise kelime başında görülür. Kelime sonunda ünlü türemesi olayı görülmemektedir.

Kelime başında ünlü türemesi /r/ ve /l/ ünsüzleriyle başlayan kelimelerde görülür. Bunlardan çoğu alıntı kelimelerdir. Bunların başına genelde dar bir ünlü getirilir. Çünkü diğer Türk lehçelerinde ve Türkiye Türkçesi ağızlarında kelime başında akıcı, özellikle sizici ünlüler kurallı bir şekilde bulunmaz (bk. GEMALMAZ 1995, 143; ŞANLI 1996, 119).

irāmazan, érezillik, iramat, ılafl, ilāzim, érecep, irātimiz.

Kelime ortasında veya sonunda çift ünsüz bulunan alıntı kelimelerde, bu iki ünsüz arasına genellikle dar bir ünlü gelir. *tiyātūrō*, *pīravī*, *aķıl*, *i'bīrāmīla*.

Kaş ağzında bazı kelimeler aslı şekillerini korumuşlardır. *hepsi*, *hepi*, *yālīñiz*.

Cevher fiili birleşik zamanlı çekimlerde ünlü uyumlarına tâbi biçimde kendisini gösterir. *okidiyidi*, *gētseyidim*, *catalılaridi*.

Ünsüzle biten bir kelimeye vasıta hâli eklendiğinde araya çoğulukla dar bir ünlü girer. *háyvanıñan*, *késerinen*, *külünen*, *hotazínán*, *gatırınà*. Ayrıca yazı diline göre kelime başında ünlü türemesi gibi görülen iscağıorneğindeki /i/ aslı ünlüdür.

2.2. ÜNSÜZLER

2.2.1. Ünsüz Çeşitleri

Kaş ağzında, yazı dilinde bulunan 21 ünsüzün yanında, bu seslerin çevresinde oluşmuş birtakım ünsüzler vardır. Bunlar [Ç], [c], [F], /ğ/, [g], [K], /k/, [K], [l], [ñ], [P], [S], [T], [v], ünsüzleridir. Bunlardan bir kısmı bölge ağzında sistemli olarak karşımıza çıkarken, bir kısmı da kişisel kullanımlarda görülmektedir.

[Ç]: Katı, patlamalı, tonlu diş eti ünsüzü /c/ ile yine katı, patlamalı, tonsuz diş eti ünsüzü /ç/ arasında boğumlanan, bir bakıma /c/ ile başlayıp /ç/ ile tamamlanan müşterek boğumlanmalı bir ünsüzdür (SAĞIR 1997b, 394-395). *ánaÇim*, *êtÇes*, *hātÇá*, *nèneÇim*, *nólÇák*, *Çanım*.

[c]: Kişisel kullanım sonucu karşımıza çıkan bu ses, bölge ağzında düzenli olarak görülmez. /c/-/j/ arası bir boğumlanma noktasına sahiptir. *nóláçak*,

[F]: /v/-/f/ arası boğumlanan ve daha çok /f/ ye yönelik bir sestir (SAĞIR 1999, 995). Far, çiFtçilik, *hēniFe*, *taraFina*, *Fayda*, *Finda*.

/ğ/: Bu ünsüz bölge ağzında sistemli olarak görülen bir art damak ünsüzüdür. Art veya yarı art ünlülerle hece kurar. góydułär, gızı, gáracibíde, gálđik, aşlığ, gáyrisi, gárdaşınıñ.

[g]: Yarı art ünlülerle hece oluşturan, katı, ötümlü art damak ünsüzüdür. Kelime başında ve ortasında yer alan ö-ü ünlülerıyla hece kurdüğunda, bogumlanma noktasını biraz geriye çekerek yarı art ünlülerin oluşmasına neden olur. gótyrdü, gíz, gócárícím, bubañgil, góyún.

[K]: Tonsuz, patlayıcı ön damak ünsüzü /k/ ile tonlu, patlayıcı ön damak ünsüzü /g/ arasında bir ünsüzdür (GÜLSEREN 2000, 73). Küçük, géttiK, ýémeK, éteK, délbeK, yüverdiK.

/k/: Kaş ağzında sistemli bir şekilde kullanılan bir art damak ünsüzüdür. Art veya yarı art ünlülerle beraber kullanılmaktadır. üraşmadık, kırkı, ókacı, başkasından, yok, çákal, yákmásın, adacıkda, yíkılıyérdi, yákınıdık, baksam.

[K]: Kaş ağzında art damak /k/'si ile art damak /g/'si arasında katı bir ünsüzdür. Genellikle art damak /g/'inden önce görülür. sórálaK, ortalıKdan, bárdáK, haKgını,

[I]: Bölge ağzında art sıradan ünlülerle birlikte sistemli bir şekilde kullanılan ünsüzdür. Gevşek bogumlanmalı ve akıcı bir sestir (AYDIN 2002, 26). zénatlıa, ołdu, çákal, bákalım, hal, sórálaK.

[ñ]: Türk dilinin bilinen en eski dönemlerinden beri dikkati çeken seslerinden biridir. Hemen hemen bütün Eski, Orta ve Yeni Türkçe dönemlerinin yazı dili durumundaki lehçe ve şivelerinden kalma metinlerdeki imlâları dolayısıyla, Türkoloji dünyasındaki çevriyazılarda [ng], [ŋ] veya [ñ] gibi şekillerde tespit edilen bir sestir (ERSOYLU 2000, 97). Eskiden adı “sağır nun” olan dil ardi [ñ] sesi, Türkiye Türkçesi ağızlarında oldukça yaygındır (BOESCHOTEN 2000, 96). [ñ] ünsüzünün bogumlanması, dil sırtının yumuşak damakta kapanması ile oluşur (SAĞIR 1997b, 402). günneriñi, sónur, undañ, bendeñ, undañ, yéñgē, deñizé, békér miñ, bësleñkide, dëseñ, hóñelere.

[P]: Patlamalı, ötümsüz /p/-/b/ arası çift dudak ünsüzdür. Pañ, dëPTik, gëđiP, kąlkıP, ǵaćıP, gëđiP, hePiSi, diPden.

[S]: Benzeşme nitelikli /s/-/z/ arasında bogumlanan yarı tonlu, sizici bir ünsüzdür (SAĞIR 1997b, 405). Bölge ağzında sıkça karşımıza çıkan bir ünsüzdür. beliñsiS, görüsürüS, aSçıg, dériS, èreSilin, ötuS, ékinimiSi, bulğurumuSu.

[T]: /t/ ile /d/ arasında bir ses değerine sahiptir (BOZKURT 1978, 211). yóTu, haTca, pavkıríyériTi, o!Tu, hinTí, gëtTik, annaT.

[v]: Katı, tonlu, sizici bir çift dudak /v/'sidir. Genellikle yuvarlak ünlülerle kullanılmaktadır. Bunun yanında kelime içindeki düz ünlüler etkisi altına alarak yarı yuvarlaklık hüviyeti kazandırır. dovalı, vâllâ, çam/ýuva, davîl, sâvol, d_éçiyór, kötüleşivíriP, dâvíT, éveli, gélividilérdi, üvüyör, eletivírelim.

2.2.2. Ünlü-Ünsüz Uyumunun Bozulması

Türkçede bazı ünsüzler ön damak ve arka damak olmak üzere ikiye ayrırlar. Ön damak ünsüzleri sadece ön ünlülerle, arka damak ünsüzleri ise sadece art ünlülerle birlikte bulunur. Buna ünlü ünsüz uyumu denir (ERCİLASUN 1983, 104). Kaş ağzında birkaç kelimede damak ünsüzleri olan /k/, /g/ ve [g] ünsüzleri, /o/, /ö/, /ü/ ve /i/ ünlülerıyla hece kurdüğunda, bu ünlüler artlılıştırır. şúkûr, gótyrdü, bubañgil_anañgil.

2.2.3. Ünsüz Değişmeleri

2.2.3.1. Ötümlüleşme

Ötümlüleşme kelimelerin başında, ortasında ve sonunda olmak üzere üç şekilde meydana gelir.

2.2.3.1.1. Kelime Başında Ötümlüleşme

Kelime başında meydana gelen ötümlüleşme Kaş ağzının sistematik bir özelliğiidir. Bu durum Güney Batı Türkçesinin ayırıcı ses özellikleidir (GÜNAY 1978, 84).

/k-/ > /g-/ değişimi:

Bölge ağzında hemen hemen yerleşmiş bir ötümlüleşmedir. Kelime başındaki /k/ ünsüzleri sistemli olarak /g/ ünsüzüne dönüştür. *góydułär*, *ǵızı*, *ǵałdık*, *ǵardaşınıñ*, *ǵaniñ*, *ǵarısı*, *ǵaşıñ*, *ǵoyúnum*, *ǵuyúyú*, *ǵaćıP.* *ǵabań*, *ǵuş*, *ǵurt*.

/k-/ > /g-/ değişimi:

Eski Türkçedeki /k-/'nin Güney-Batı lehçelerindeki tarihî seyri içerisinde Batı Türkçesinde de tonlulaşıp /g-/ye dönüşmesi bir kural niteliği kazanmıştır (KORKMAZ 1994a, 79 ve Timurtaş 1977, 49). Yazı dilinde kullandığımız gel-, gece, gez- vb. kelimelerin dışında Kaş ağzında bir sadece kelimedede karşımıza çıkmaktadır. gişi.

/s-/ > /z-/ değişimi:

Kaş ağzında daha çok alıntı kelimelerde karşımıza çıkmakla beraber bir örnekte de Türkçe kelimedede görülmektedir. *zeniñ*, *zePzeleri*, *zopałarıñ*, *zobå*.

/t-/ > /d-/ değişimi:

Eski Türkçede kelime başında /d-/ sesi bulunmaz. Bu değişim Batı Türkçesi devresinin başında görülen, bir ötümlüleşme eğiliminin sonucudur (CAFEROĞLU 1964, 21). Kaş ağzında bazı kelimelerin başındaki /t-/'ler /d-/ye dönüşmüştür. *daşıñ*, *dağdırdım*, *dutmir*, *dutduk*, *duz*, *datlı*.

/p-/ > /b-/ değişimi:

Eski Türkçede kelime başında /p/- ünsüzü yer almaz (AYDIN 2002, 28). Alıntı kelimedeki /p-/'ler /b-/ye dönüşmüş, bazı Eski Türkçeden kalan kelimelerdeki /b-/'ler korunmuştur. *bişir*, *başlı*, *bałamıt*, *békmez*, *bałdircan*.

2.2.3.1.2. Kelime İçinde Ötümlüleşme

Kelime içi ötümlüleşme, Kaş ağzında bazı kelimelerde görülen bir ses olayıdır. Batı Türkçesinde iki ünlü arasında hece başında ötümlüleşme yönündeki ünsüz değişimleri önemli yer tutar (AYDIN 2002, 28-29).

/-k-/ > /-g-/ değişimi:

Bölge ağzında Türkçe ve yabancı kelimelerde kelime içindeki /-k-/'lerin bir kısmı /-g-/ye dönüşür. *başşa*, *başganiñ*, *tisşa*, *bęşgázada*.

/-k-/ > /-g-/ değişimi:

Alıntı ve Türkçe kelimelerdeki /-k-/'ler Kaş ağzında bazen ötümlüleşerek /-g-/ye dönüşür. *gęşgin*, *esgi*, *asger*, *kęşgék*, *isgi*.

/-f-/ > /-v-/ değişimi:

Bölge ağzında pek az kelimedede /-f-/ ünsüzü ötümlüleşerek /-v-/ ünsüzüne dönüşmüştür. *ķava*.

/-ç-/ > /-c-/ değişimi:

Kaş azında bazı kelimelerde rastlanan bir değişimdir. /ç/ ile biten bir kelimeye ünlüyle başlayan bir ek geldiği zaman /ç/ ötümlüleşerek /c/ olur. *toğucuná*, *āca*.

/-t-/ > /-d-/ değişimi:

Bu değişim Batı Türkçesinde oldukça yaygındır (AYDIN 2002, 29). Kaş ağzında sıkça rastlanan bir ötümlüleşmedir. derdiñi, gēTdi, işde, çékdig, çalışdırıldı, gëşdi.

/-h-/ > /-y-/ değişimi:

Kaş ağzında sadece *sahip* ve *sahi* kelimelerinde tespit edebildiğimiz bir ötümlüleşme gibi görünse de burada önce /h/ ünsüzü düşmüş, ardından Türkçede iki ünlünün yanyana gelmemesi kuralına bağlı olarak da iki ünlü arasında bir /y/ türemiştir. sayıbi, sayı mı.

/-s-/ > /-z-/ değişimi:

Bölge ağzında pek az kelimedede rastlanır. haPiza, tomatizden.

2.2.3.1.3. Kelime Sonunda Ötümlüleşme

/-k/ > /-ğ/ değişimi:

Bölge ağzında /k/ ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir kelime geldiği zaman sistemli bir şekilde ötümlüleşme meydana gelir. çög_eyiymiş, dayág_atdı, yáydiğ_ólum, dağacağ_ólum, ǵınığ_óvası, ǵazziğ_ólдум, topałağ_ólurdydu, sicacığ_ólur, duvağ_ólurdydu.

Bazen bu şekilde olmadığı da tespit edilmektedir. aşlığ, çög.

/-k/ > /-g/ değişimi:

Bu değişim de genelde /-k/ > /-ğ/ değişiminde olduğu gibi /-k/ ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir kelime geldiği zaman ortaya çıkar. Bu şekilde olmayı yine de ötümlüleştığı örnek de mevcuttur. çékdig_évelki, nédíceg_ôle, gişilig_oluyóru, gëldig_u, üşlüg_akmadı, eteg_olýyéri, édiyérdig_ána, nédíceg_ôle, gëçirindig_ësgı, bësledig_äkin, érkeg_işi, köpeg_olmasın, gëderdig_ipineñ.

/-ç/ > /-c/ değişimi:

Sert ünsüzlerden olan /ç/ ile biten bir kelimeye, ünlüyle başlayan bir ek veya kelime gelirse /ç/ ünsüzü /c/'ye dönüşür. bulámac_èederdik, pirinc_èederdik.

/-t/ > /-d/ değişimi:

Bu ötümlüleşme daha çok alıntı kelimelerde karşımıza çıkar. pusad, çapıd.

/-p/ > /-b/ değişimi:

/-p/ ile biten kelimelere ünlü ile başlayan bir kelime geldiği zaman /p/ ünsüzü /b/'ye dönüşür. éreceb_âbë, nasib_işidir.

2.2.3.2. Ötümsüzleşme

Ötümlüşmeye nazaran daha az görülür. Bu durum Batı Türkçesinin ötümlüleşme yönündeki eğiliminden kaynaklanır (AYDIN 2002, 29).

2.2.3.2.1. Kelime Başında Ötümsüzleşme

/b-/ > /p-/ değişimi:

İki örnekte rastladığımız bir değişimdir. Paķ, pëş

/g-/>/k-/ değişimi: Bu değişim bazı örneklerde arkaik unsurların bir niteliği olarak karşımıza çıkar. Bununla birlikte bir kısım alıntı kelimedede bu değişim tespit edilmektedir. kiyerdik, keyiyeller, kéri, kēcēni.

/y-/>/ç-/ değişimi:

Ünsüz benzesmesinden kaynaklanan bu ötümsüzleşme sadece *yüz* kelimesinde görülmektedir. üç çüz.

/z-/>/s-/ değişimi:

Kaş ağzında iki kelimedede karşımıza çıkmaktadır. sāten, saṛar.

/d-/>/t-/ değişimi:

Bölge ağzında az rastlanan bir değişimdir. türterimiş, tokturā, tomatizden, tomata.

/v-/>/h-/ değişimi:

Bu değişim yazı diline göre /v-/>/h-/ değişimi olarak değerlendirilebilse de, aslında kelimenin /*p-/>/h-/ değişimi sonucu oluştuğunu belirten görüşler de vardır (bk. GÜLSEVİN 2010, 169-192). Yöre ağızı için bu değişim karakteristiktir. hūrduk, huruşduruvudułar, huruyóllar.

2.2.3.2.2. Kelime İçinde Ötümsüzleşme

/-b-/>/-p-/ değişimi

Pek rastlanılmayan bu değişim “kirpit” kelimesinde karşımıza çıkar.

/-c-/>/-ç-/ değişimi:

Bölge ağzında sıkça karşımıza çıkan bir değişimdir. gösče, *hátça*, aSçığ, açık, gētçeñ, namaSçimizi, çalışçak, oláçák.

/-l-/>/-t-/ değişimi:

Ünsüz benzesmesinden kaynaklanan bir ötümsüzleşme olayıdır. süttü.

/-d-/>/-t-/ değişimi:

Bölge ağzında sıkça kullanılan bir ötümsüzleşmedir. béklerti, ýápartık, girtik, isdemeti, vériti, gédértik, getirmetik, ýáslıtantık, dëti, toktur_ötürtünite, *sallártä*, hintikinner.

/-z-/>/-s-/ değişimi:

Genelde ünsüz benzesmesinden kaynaklanan ötümsüzleşme olayıdır. gösče, bulmassañ, vémesse, almasdık.

2.2.3.2.3. Kelime Sonu Ötümsüzleşme

Kelime sonunda tonsuzlaşma, Türkçenin genel eğilimine uygun düştüğü için (GEMALMAZ 1995, 177) bölge pek sık görülmemekle birlikte birinci çokluk eki çekimlerinde görülür.

/-z-/>/-s/ değişimi:

étÇēs, biyis, ūraşıyós, bükyórus, dēdīmis, annāris, bis.

2.2.3.3. Sızıcılılaşma

2.2.3.3.1.Kelime Başında Sızıcılaşma

/p-/>/h-/ değişimi:

Sadece bir kelimedede karşımıza çıkar. hotazínán.

/ç-/ > /ş-/ değişimi: Pek karşılaşılmayan bir değişimdir. şâmiñ

2.2.3.3.2.Kelime İçinde Sızıcılışma

/-ç-/ > /-ş-/ değişimi:

Bölge ağzında yaygın bir değişimdir. Kelime içinde, hece sonunda sizici veya patlayıcı bir ünsüzden önce meydana gelir (AYDIN 2002, 31). *gəşgin*, *aşlıq*, *genşlümde*, *əşdim*, *gaşdı*, *ilásılanmeyince*, *üslüq*, *pirişden*, *gəşmiş*.

2.2.3.3.3.Kelime Sonunda Sızıcılışma

/-ç/ > /-s/ değişimi:

Bir örnekte karşımıza çıkan bu değişim gerileyici benzeşme yoluyla meydana gelir (CAFEROĞLU 1989b, 2). kas, gás.

/-ç/ > /-ş/ değişimi:

Genelde tek heceleri kelimelerde karşımıza çıkar. **gęş**, **üş**, **hiş**, **sAŞ**, **kAŞ**.

2.2.3.4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

2.2.3.4.1. Kelime Basında Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

/n-/ > /l-/ değişimi:

Sadece bir alıntı kelimedede karşımıza çıkar. laylönna

/s-/ /h- değişimleri:

Genelde “şimdi” kelimesinde karşımıza çıkar. Ancak bunun bir değişim mi yoksa bir ön ses /h/-türemesi mi olduğu hususunda tereddütlerimiz devam etmektedir. hindi, hunile, hurdă, hordan, höle.

/v-/ > /m-/ değişimi:

Sonu /m/ ile biten bir kelimeden sonra /v/ ile başlayan bir kelime geldiği zaman /v/ ünsüzü /m/ ünsüzüne dönüşür. Sadece birkaç örnekte görülen bu değişim, daha çok ilerleyici benzeşmeyle meydana gelir. gecim mar, yapmadim mallä.

/v-/>/h-/ değişimi:

Kelime başında ötümüşzleşme olarak da değerlendirdiğimiz bu değişim yukarıda da belirtildiği gibi, yazı diline göre /v-/ > /h-/ değişimi olarak değerlendirilebilse de, aslında kelimenin /*p-/ > /h-/ değişimi sonucu olduğunu belirten görüşler de vardır (bk. GÜLSEVİN 2010, 169-192). Yöre ağızı için bu değişim karakteristikdir. Yalnızca vur-fi琳de görülmektedir. hürdük, hurusduruvúudular, huruyóllar.

2.2.3.4.2. Kelime İçinde Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

/-r-/ > /-l-/ değişimi:

Türkiye Türkçesi ağızlarında sık rastlanan değişimlerdendir (KORKMAZ 1994a, 91). Genelde ses benzeşmesi nedeniyle meydana gelmektedir. hayıllı, yapışalık, gèdeller, bağıyellerse, düzennëller, yèllere, öreller, gelillerdi, dèllerdin.

/-l-/ > /-n-/ değişimi:

Genellikle “ile” edatının kelimelere eklenmesi sırasında ve -lAr çokluk ekinin benzeşmesi esnasında ortaya çıkar. Bu değişimin nedeni ilerleyici benzeşmedir. günnerini, unnar, ölenner, annäris, deñginne, annaT, laylönnarını, gelinnik, bahçasinne, őlanna, tokucunà, düvennen.

/-h-/ > [-v-] değişimi:

Bir örnekte karşımıza çıkar. yávuT

/-ğ-/ > [-v-] değişimi:

Pek yaygın olmayan birkaç kelimedede karşımıza çıkan bir değişimdir. dovälı, sâvol, suvan.

/-g-/ > /-y-/ değişimi:

Bölge ağzında /g/ sesi genel olarak düşmüş ve düşerken bazı kelimelerde yerini /y/ harfine bırakmıştır. deyilin, deyil, eyildi.

/-m-/ > [-ñ-] değişimi:

Birkaç yerde kişisel kullanım sonucu ayrılma hali ekindeki /n/ de [ñ] şeklinde karşımıza çıkmaktadır. bendeñ, undañ.

Ayrıca kendisinden sonra gelen /k/, /ķ/, /g/, /ğ/ ünsüzleri /n/ ünsüzünü etkileyerek genizsi bir ses olan [ñ]’ye dönüştürür. otdañ gayrısı, beñ gêtÇedim, yêngē, /eñgîbi/, ökardañ geliyéri, nérdeñ kąlkdiñ, yazıñ gélirdi, yáyáñ gédemessiñ, bèsleñkide, deñginne, hindeñ kéri.

/-y-/ > /-l-/ değişimi:

Bölge ağzında ünsüz benzeşmesine bağlı olarak birkaç örnekte karşımıza çıkar. fasille, sandelleyě.

2.2.3.4.3. Kelime Sonundaki Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

/-m-/ > /-n/ değişimi:

Fil çekimlerinde birinci tekil şahıs ekindeki aslı ve arkaik olan /-n/ varlığını devam ettirmektedir. Dolayısıyla bu durum bir ses değişiminden öte arkaik bir unsur olarak yöre ağzında yaşamaktadır. yášérin, sapidéñ, gédemérin, gédeméñ, soréñ, éresilin, ólüyörün, dérin.

/-n-/ > /-m/ değişimi:

Birkaç örnekte /n/ ile biten kelimededen sonra, /b/ ile başlayan bir kelime gelmiş ve birinci kelimedeki /n/ ünsüzü /m/’ye dönüşmüştür. om bir, om bëş.

2.2.3.5. Süreklileşme

Bölge ağzında süreksız ünsüzlerin sürekli ünszlere dönüşmesi fazla görülmeyen bir durumdur. Ancak birkaç değişime rastlanmıştır.

/g/ > /y/ değişimi:

Birkaç örnekte görülür. yün, böyün, yötür.

/b-/>/m-/ değişimi:

İki örnekte de süreksiz olan /b/ sürekli olarak /m/ ye dönüşmüştür. minâlar, mēn.

/-b-/>[-v-] değişimi:

Bir örnekte karşımıza çıkar. buvam.

2.2.3.6. Süreksizleşme

Süreksizleşme, Türkiye Türkçesi ağızlarındaki genel temayüle uygun olarak (AYDIN 2002, 32) Kaş ağzında pek yaygın olmasa da bazı örneklerde karşımıza çıkmaktadır.

/j-/>/c-/ değişimi:

Bir örnekte karşımıza çıkar. candarmaşar.

/l/>/d/ değişimi:

İki örnekte karşımıza çıkar. sesdendim, damba.

/y-/>/g-/ değişimi:

Sistemli olarak “yne” kelimesinde karşımıza çıkar. gène.

2.2.3.7. Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

/t/>/ç/ değişimi:

Bir örnekte karşımıza çıkar. çenÇireye.

2.2.3.8. Kelime içinde Ünsüz Benzesmesi

Bir kelimede yanyana gelen veya söyleyişte birbirini takip eden iki kelimeden birinin sonunda bulunan ünsüzle, diğerinin başında bulunan ünsüz birbirlerine tesir ederler (BANGUOĞLU 1959, 6). Dolayısıyla bogumlanma noktası birbirine yakın olan iki ünsüz birbirine benzeşir.

İçses ünsüz benzesmelerine sıkça rastlanan Türkiye Türkçesi ağızları bu benzeşme yönünden zengin bir malzemeye sahiptir (CAFEROĞLU 1988a, 2).

-nl->-nn- benzesmesi:

Kaş ağzında sistemli olarak görülen bir benzeşmedir. /n/ ünsüzüyle biten bir kelimeye /l/ ünsüzüyle başlayan bir kelime eklenirse, /l/ sesi benzeşme yoluyla /n/ ye dönüşür. Avurt-diş sesi olan /l/ ünsüzü, önündeki ünsüzle çok defa benzeşir (BOEV 1972, 216). günneriñi, unnar, annaris, gärännik.

-rl->-ll- benzesmesi:

Bölge ağzında yaygın olarak karşımıza çıkan bir benzeşmedir. Ekleşme sırasında kelime sonundaki /r/ ünsüzü gerileyici benzeşme yoluyla /l/ ünsüzüne dönüşür. hayıllı, dëller, gëdeller, bağıyellerse, oynallılässi, ollarda.

-ss->-ss- benzesmesi:

Birkaç örnekte karşımıza çıkan bu değişim pek fazla yaygın değildir. dissiz, missiz.

-zs->-ss- benzesmesi:

Yore ağızında ratlanan gerileyici benzeşmelerden biridir. Ekleşme esnasında meydana gelir. vémesse, bulmassaň, gédemessiň.

-hm->-mm- benzeşmesi:

Bu benzeşme Türkiye Türkçesi ağızlarında “mehmet” isminde rastlanır (CAFEROĞLU 1988a, 8). *mémmet*.

2.2.3.9. Benzeşmezlik

Benzeşmezlik, bir kelime içinde, birbirine bitişik ya da uzak olan ve boğumlanma yerinde birbirinin eşti iki ayrı boğumlanma hareketinin, iki ayrı boğumlanma yerinde iki ayrı boğumlanma hareketi haline girmesi demektir (GÜLEN SOY 1987, 130).

Yazı dilimizde ünsüzler ötümlülük ötümüslük bakımından uyuma girerler. Ancak bu durum Kaş ağızında tamamen yerleşmiş değildir. işde, çalışdırıldı, gëşdi, yëtişdiriyóS, gëtdi, atdı, evletden, otdaň.

/ç/ sesinin hece sonunda yerini /ş/ sesine bırakması benzeşmezliğin bir diğer nedenidir. Bu nedenle süreklilik süreksızlık yönünde bir benzeşmezlik meydana gelmektedir. Bu benzeşmezliği de hem komşu kelimelerde hem de ekleşme sırasında görebiliriz. gëş, genşlijimde, hor_ësdim, üş gün, üş dene, gaşdı, gëşdi.

Bir örnekte /r/ ünsüzünün tekrarından kaçınılmış ve bu ünsüzlerden birinin /l/ ünsüzüne çevrilmesi sonucu benzeşmezlik meydana gelmiştir (bk. AYDIN 2002, 33). bëltáraF.

2.2.3.10. Ünsüz İkizleşmesi

Bir ünsüzün çeşitli nedenlerden dolayı iki defa söylemenesidir. Kelime şekillerinin bir özelliği, her unsurun tek bir fonksiyona sahip olmasıdır. Gramer fonksiyonu unutulmuş veya değişmiş olurken onu ifade eden başka bir unsur kelimeye katılır (SÇERBAK 1996, 123). Kaş ağızında Ç, ç, m, ş, z ünsüzlerinin kelime içinde ikizleştiği görülür. güÇÇütmesin, Küçük, güççü, èmme, aşşada, bëşşine, èşsecinen, gazzıg.

2.2.3.11. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

Bölge ağızında pek rastlanmayan ünsüz tekleşmesi alıntı birkaç kelimedede görülmektedir. évelki, guvát, hakından.

2.2.3.12. Ünsüz Düşmesi

Bölge ağızında ünsüz düşmesi kelime başında, ortasında ve sonunda meydana gelmektedir.

2.2.3.12.1 Kelime Başında Ünsüz Düşmesi

Ünsüzlerin kelime başında tamamen düşmesi Türk dillerinde geniş ölçüde yayılmamıştır (SEVORTYAN 1972, 543).

Ancak Kaş ağızında “yukarı ve yetiş-” kelimesinde /y/, “rüzgar” kelimesinde /r/ ünsüzünün düşüğünü görmekteyiz. ökarı, özger, ètişme mi.

Alıntı bir isim olan “Hüseyin” ve “hepsi” kelimesinde de /h/ sesinin düştüğü görülmektedir. üsén, èpsi.

İki kelimenin birleşmesiyle oluşan ulamalarda ikinci kelimenin başındaki hece düşerek önceki kelimeye ekleşir. Bunun sonucunda ya ikiz ünlüler meydana gelir, ya da birinci kelime ünsüzle bitiyorsa yeni bir hece ortaya çıkar. Kaş ağzında ulama sonucuyla /g-/ , /ğ-/ , /h-/ , /k-/ , /v-/ , /y-/ ünsüzlerinin düştüğü görülür. *unîlê_étÇes*, *finikeyê_ēdiyêrî*, *évelkî_ün*, *ötâkâden*, *ókardañ*, *bü_atar*, *góca_érifim*, *Fayda mî_ár*, *alťı_uruş*, *çıkasîyâ_âdar*, *súyâ_âtardık*, *senikîbi*.

2.2.3.12.2 Kelime İçinde Ünsüz Düşmesi

Kaş ağzında kelime içi ünsüz düşmesine çokça rastlanır. /-d-/ , /-f-/ , /g/ , /ğ/ , /-h-/ , /-k-/ , /-l-/ , /-n-/ , [-ñ-] , /-r-/ , /-s-/ , /-t-/ , /-y-/ , /-z-/ ünsüzlerinin kelime içinde düştüğü görülmektedir.

/-d-/ düşmesi:

Bölge ağzında bir örnekte düştüğü tespit edilmiştir. *günüz*.

/-f-/ düşmesi:

Bir örnekte düşmüştür. *yúka*.

/-g-/ , /ğ/ düşmesi:

Kelime içindeki sizicilaşmış /g/ , /ğ/ ünsüzleri düşer. *dérmençi*, *bâlêri*, *indijimde*, *bóaz*, *dâda*, *sâlîn*.

/-h-/ düşmesi:

Bazı durumlarda alıntı ve Türkçe kelimelerdeki /h/ ünsüzün düştüğü görülür. *m  sur*, *héralda*, *fetiyel  le  *, *ir  amat  lik*, *mut  ar*, *m  r  ab  *, *d  a*, *  amat*.

/-k-/ düşmesi:

Kelime içinde ve ekleşme sırasında /k/ ünsüzünün düştüğü görülür. *  s  z*, *  letir  n*, *  r  na*, *k  s  r  nan*, *s  c  c  g*, *ma  cl  l  la*, *sor  c  d  n  *.

/-l-/ düşmesi:

Bölge ağzında birkaç örnekte karşımıza çıkar. *ba  k  m*, *  sun*, *d   mi  n*, *b  k  *.

/-m-/ düşmesi

  sim-fil ekinden /-m-/ ünsüzünün düştüğü görülür. *  p  y  *

/-n-/ düşmesi:

Birkaç örnekte karşımıza çıkar. *  san  T  m*, *pir  den*.

[-ñ-] düşmesi:

Bazı şahıs çekimlerinde ve “sonra” kelimesinde görülür. *n  s  z_  y  s  z*, *  k  rd  z*, *s  rac  m*, *s  r  *.

/-r-/ düşmesi:

Birçok ekte ve bazı kelimelerde /r/ ünsüzü düşmüştür. *  diyodun*, *d  termiş*, *v  rise*, *v  messe*, *v  ril  rd  n*, *basd  rl  ard  n*, *biden*.

/-s-/ düşmesi:

Bölge ağzında birkaç örnekte /s/ ünsüzü düşmüştür. *d  y  m  ş  m  ş  n  *, *na  l*.

/-t-/ düşmesi:

Alıntı bir kelimede sistemli olarak düşer. *aPdes*.

/-v-/ düşmesi:

Yore ağzında bazı alıntı ve Türkçe kelimelerdeki /v/ ünsüzü düşerek yanındaki ünlüyü uzatmıştır. dōmeye, dōyeller, ēl̄.

/-y-/ düşmesi:

Sistemli bir şekilde düşen /y/ sesi genelde yanındaki ünlüyü uzatarak iz bırakır. zētin, āşa, ġāri, ūküm, ūle, dē, şēler.

/-z-/ düşmesi:

Bazen kelime içinde /z/ ünsüzünün düştüğü görülmüştür. ācık.

2.2.3.12.3 Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi

Kelime ortasındaki düşme kadar yaygın olmayan bu ünsüz düşmesinde kelime sonlarındaki /-k/, /-g/, /-r/, /-t/, /-y/, /-z/ ünsüzleri düşmüştür.

/-k/ düşmesi:

Kendinden sonra bir ünlüyle başlayan kelime varsa son sesteki /-k/ bazen düber. yákacā_ōldū.

/-g/ düşmesi:

Bölge ağzında bir örnekte karşımıza çıkmaktadır. dāda.

/-n/ düşmesi:

Bazı kelimelerde -ken zarf-fil ekindeki /n/ ünsüzünün düştüğünü görmekteyiz. gēderke, gēlirke, ordēke.

/-r/ düşmesi:

Kaş ağzında sık görülen bir ses düşmesidir. bi, va mīñ, va, ērkeklē, bili.

/-t/ düşmesi:

Birkaç kelimenin sonunda /-t/ sesinin düştüğü görülür. çiF, selbes.

/-y/ düşmesi:

Kelime sonundaki /-y/ sesinin düştüğü örnekler şunlardır: çamlikō, şē, şē_ēt.

/-z/ düşmesi:

Geniş zamanın olumsuz çekiminde /-z/ sesi genellikle düşmüştür. olma mi, sönme mi.

2.2.3.13. Ünsüz Türemesi

Ünsüz düşmesi, ünsüz benzeşmesi, hece kaynaşması gibi bazı ses olaylarından anlaşılacağı üzere, boğumlanma bakımından basitleşme niteliği gösteren Güney-Bati Anadolu ağızları, herhangi bir yapı özelliği bulunmayan ve boğumlanmada normalden fazla emek isteyen parazit ünsüzlere dayanıklı değildir (KORKMAZ 1994b, 82-83). Korkmaz'ın tespit ettiği bu durumu Kaş ağzında fazlasıyla görmekteyiz. Bununla birlikte kelimenin başında, arasında ve sonunda bazı örneklerde ünsüz türemesine rastlamaktayız.

2.2.3.13.1. Kelime Başında Ünsüz Türemesi

Kaş ağzında ünlüyle başlayan bazı kelimelerin başına /-h/, /-m/ ünsüzlerinin türediği görülür.

/-h/ türemesi:

İşaret zamir ya da sıfatlarının başında bir /-h/ türemesine sıkça rastlanır. höte, hóñelere, huníle, hëndë, hönđe, hu.

/-m/ türemesi:

Bir yerde ikilemede karşımıza çıkar. ābē mābē.

2.2.3.13.2. Kelime Ortasında Ünsüz Türemesi

Alıntı kelimelerde ünsüz türemesi görülür. müsāyid.

2.2.3.13.3. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi

Kaş ağzında sık rastlanan bu ses türemesi, fiillerin hikâye birleşik zamanın üçüncü teklik şahısı ile çekimlenmiş şekilde ve isimlere gelen cevher fiilin görülen geçmiş zaman üçüncü teklik şahıs çekiminde şeklinde görülür. yákardin, édellerdin, vérilérdin, ólurdun, örürdün, varidin.

2.2.3.14. Göçüşme

Genellikle iki komşu ünsüzün birbirile yer değiştirmesidir (AYDIN 2002, 36). Telaffuz cihazlarının fizyolojik örgüsünden doğma bir gelişmesi olan göçüşme fonetik bir olaydır. Ayrıca söz ve deyim zenginliği açısından dilimiz için büyük öneme sahiptir (CAFEROĞLU 1988b, 1). Göçüşmenin Kaş ağzında görülen örneklerden bazıları şunlardır. tespi, kirpit, körpü, sevrís, çılpak, özürger, kımsını, eksı.

2.2.3.15. Hece Kaynaşması

Genelde ekleşme sırasında meydana gelen hece kaynaşması, iki ünlü arasında bulunan /g/, /ğ/, /k/, /h/, /k/, /l/, /n/, [ñ], /r/, /y/ ünsüzlerinin erimesiyle oluşur. Hece kaynaşmasında, ünsüz düşmesinde olduğu gibi kaybolan sesler fonksiyonlarını yine uzunluk şeklinde, kalan hecenin üstüne yüklerler (GÜLENSOY 1987, 127). áci, bäléri, döyéller, anacím, dē mi, sapídēn, ekmēmi, ayána, gèdemérin, dérmən.

İki komşu kelimenin kaynaşmasıyla meydana gelen örnekleri de şunlardır. nèdēn, or_ētdi, böllüd_ólum, alaÇıkd_aşşāda, nèdelim, ért, nétsin, hindikibí, nolcaç, gocérif.

2.2.3.16. Hece Düşmesi

Bölge ağzında sık rastlanan ses olaylarındandır. dē mi, di miñ, annàdamācan, olúyóñ, bakèn, édivisē, sâlññ, toktur_ötürtünte, dēcān, kēcēni, yátıramēñ, çalısamēñ, sormēllár, endē, buluþumēñ, ekmē

3. SONUÇ:

1. Köy isimlerine bakıldığında, yöre halkın Oğuz boylarıyla ilişkilendirmemizi sağlayan köyler mevcuttur. Bayındır, Kınık, Sarılar.
2. Kaş ağızı, Karahan'ın da belirttiği (KARAHAN 1996) gibi Antalya ağızının da içinde bulunduğu Batı grubu ağızları içerisinde değerlendirilebilir.
3. Batı grubu ağızlarının genel karakteristik özelliklerinden olan alınma kelimelerdeki uzun ünlülerin normal süreli ünlüye dönüşmesi kısmen meydana gelmiş olup, bu tespite muhalif örnekler de karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında Türkçe kelimelerde birincil uzun ünlülerin sistemli ve yoğun bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz. göyüdu, gëldi, yârın, yâkmaç, döldür, vâr, dërsin, vërdi, bârdaç, yîkanmâyá, sâlmiş, âldi, öldü.
4. Kaş ağzında önlük-artlık bakımından ünlü benzeşmesi standart dilin de ötesinde bir ilerleme göstermiştir. Yöre ağzında standart dilde uyuma girmeyen bir kısım eklerin uyuma girdiğini tespit etmekteyiz.
5. Batı grubu ağızlarında görülen kelime kökü ve eklerdeki sebebi belli olmayan artlılışma temayülü Kaş ağzında tersine önlüleşme tipindedir.
6. Çok heceli kelimelerin sonundaki yuvarlak ünlüler düzleşmemiştir. Yine ilk hecede karşılaşılan yuvarlak ünlülerin düzleşmediğini tespit etmekteyiz.
7. Kelime sonunda /k/ > /h/ değişmesinin Kaş ağzında meydana gelmediğini görmekteyiz.
8. Arka ve orta damak genizsi [n]'nin bölge ağzında sistemli bir şekilde korunduğunu görmekteyiz. İki ünlü arasındaki ön damak /g/ ünsüzünün eridiğini tespit etmekteyiz.
9. Bazı kelimelerde ön ses /y/ sesinin durumu yöre ağzında kararsızlık arz etmektedir. Bu kelimelerde kelime başı /y/ ünsüzünün devam ettiği veya düştüğü örnekler yöre ağzında bir arada yaşamaktadır.
10. Yöre ağzında patlayıcı ünsüzlerin ikizleşmesi birkaç istisna dışında görülmez.
11. Yine Karahan'ın tasnifinde belirttiği belirli bazı ünsüzlerin kelime içinde yer değiştirmesi kararsız bir durum arz etmektedir.
12. *öyle-böyle* kelimeleri yöre ağzında *öle-böle* şeklindedir.
13. Zamir kökenli çokluk ikinci şahıs ekiyle, bildirme ekinin Batı grubu ağızlarını karakteristik özelliğiyle uyum içinde olan örneklerin yanında genizsi [ñ]'nin düşerek ikincil uzun ünlüye veya diftonglu şekillere sebep olduğunu gösteren örnekler de karşımıza çıkmaktadır.
14. Kapalı /é/ ünlüsü yöre ağızının karakteristik özelliğiştir.
15. Kaş ağzında dudak ünsüzleri yanında bulunan ilk hece dışındaki ünlüler düzdür.
16. Eski Anadolu Türkçesinde belirgin olarak gördüğümüz yuvarlaklaşma temayülü Kaş ağzında yoktur.
17. Geniş orta hece ünlüsünün düşmesi Kaş ağızının karakteristik özelliklerini arasında bırakır.
18. Yöre ağzında /h/ ünlüsü çok fazla bulunmaz. Ancak art damak /g/'si sistemli olarak kullanılmaktadır.
19. Yöre ağzında /r/ sesinin düşmesi sistemli olarak tespit edilmektedir.
20. Ön ses /h/ türemesi incelediğimiz metinlerde sistemli olarak *orda>horda* vb. *ora* kelimesinde görülür.

21. Kaş ağızı incelememiz sonucunda genel olarak Karahan'ın tasnifine göre Batı grubu ağızlarının birinci alt grubunda yer almaktadır. Araştırmalar neticesinde yapılan karşılaştırmada da çoğu özelliklerin Karahan'ın tasnifine uygun olduğu görülmüştür. Ancak yukarıda belirttiğimiz bazı özellikler Batı grubu ağızlarının genel karakteristik özelliklerine uymamaktadır.

4. ÖRNEK METİNLER

YERİ : ANTALYA/KAŞ

ANLATAN : Hatice KOLAK

YAŞI : 70

KONU : Karışık

bâşga bi zénâtıla ūraşmadık, hêdî_ânaÇîm, hayîlli_işler nedelim? hayîlı günnerîni vêrsin. ih! sôle derdiñi. gidersá unîlë_étÇes. ö! bu evle bi tek yóyüdu. bêkî kırkı gêşgin. kırkı gêşgin. bi tek_ev yóTuTû.

- ně_ołdu *hâtÇá* ně_ołdu?

bôle bu ev yâtâ hendê, ökarı arka târaf bendán önündêki, hu unnar başkasından öl_öle doldu géTdi nèneÇîm. yok yóTu. çâkal çâkal pavkîriyèrdi höndê. bêki bu da *fînikeye_édiyèr*. işde bôle nênen. daha nê sorâcañ?

- çékdig_évelki_ün de geldi.
- gène ayín om bêşine góydułár.
- huna! ée.
- valîlâ nôlÇâk belîş siS.
- hih! işde bôle. *allah* güle güle vérse.
- gûrtârdik zor mor da millet.
- éyi, éyi, éyi hayîllisi, hayîllisi.
- ołdu hadî sôna görüşürüS baķam.
- éyi hedi baķalîm.

orda şef Far, şef. baķ gîzî yollamış, işde bôle. sen nêrelisiñ? hâ hah, éyi. işde bôle. eveli *fetiyeñler*, *üzümlîler*, i, çok çok okidiyidi çör çocuk ben yânda. *garacibide*. benim_evleré oturdułar da okudułardı. nedelim hîndi, tek başınâ gâldik. *hatice hatice kolâk*. anamdan dovalı yâşerin nêne, bêlki kırk, elliyî gêşgin.

- *haTca* Têze nâssiñ?

- éyiyiS. *allah* hayîlli şêler vêrsin, ölenner.

işde bôle. aşlıg susuzluğ varısa hora sapıdêñ ekmek yê. éyi_ölêse. kîm? hâ! éyi. ével de bi şê soracă, bunu mu soracâdiñ? işde bôle hiç_ev yóyudun, adiñ nê seniñ? bi tek hu ev varıldı. bi tek de unnarıñ Küçük esgi esgi_ev var_à. bi tek u varıldı ben_indijimde. baķ bi tek yóydu, hepsi bendeñ sóñur_ołdu bu eviñ. işde bôle *irâmazan*. hî hî, hih, yóydu yok. valîlâ, yirmi yirmi cibi varıldı, yirmi cibile bi tavîmi bi gecede gótyurdü çâkal. ü eviñ yâtânda bi iki gösçe toprâ_evvardı. evim yândıñdan sóñurâ_unu_oturdıdik, sâbâla қalķdım bi tek yok. çâkal pavkîriyèriTi. hîndi çâkal_isan_ołTu. de bôl_írâmazan. canım mal_édiyirdik, kömür yâkîyîrdik, çiFtçilik yapıp, nê dêdim ben sene? evim yândı, dêrmen, dêrmençi ołdum, undañ sóñurâ_evim yândıñdan sóñur_írâmatlık dêrmen_aldı çalışdırdık, her şî_işdë_ôle gêşdi, bôl_írâmazan.

- *haticē hanım_ekmek* yémēyiñ mi? nidēn?
- yēdim ben_ekmēmi.

işde bōl_ *ırāmazan*. hal fēliyet. *aļļah* sēne de hayıllı yólcúluk vērsin.

- gētmediñ mi *hâtça* yēñgē?
- gēdemēdim *düriye* bē.
- ēç.
- è hindi gēdilirse gēdilecek.
- *yášar_amca* mī gēdiyēri?
- hī.

işde bōl_ *ırāmazan*. höle bi gez gel pırvı_ēt gel, taynı gel.

- nō_olmuş, hayır_olsun.

- bał, bi tek otel yóodu. her yér doldu *rāmazan*. işde dēdim_e bi, i bi u, bi de daşın başındā variTİ ben_ indijimde. bunuñ sayıbi da, kendini iki daş kertiyēri, daşları kertiyēri, misineyi bäléri, birini ayāna, birini boynuna dā hötdē_ince bōaz dēller deñizē_atdı kendini. da órda işdē ölmüş.

- héy yā rabbim_ *aļļahim*!

- ölmüş ökēyle, ökēle mi, aķıl_öle mi gētdi? her şē oluyóru. İsan_olunuñ başına otdañ ǵayrisi bitiyēri, ot dā_öldüyünde bitiyēri.

- gēdemērin nène yáyláyá, yáylamız dā_ *asáz* var canīm, gēdemēn hindi. yáyláyá *asáza*.
- mērābā, éiyiyis, éiyiyis, nasılışīñ, *aļļah*_éyilikler vērsin.

aSçığ_ *annāris* Çanım. hindi bunnar, kırk merdívānā_ēder hōrda tiyātūrō var. tiyātōrudan hōnde, benim_ eviñ_érkecindé iki dēne in var, tiyātōronuñ mēzeri dēriS. tuñ dēdiñ mi gēdeller. bēki bunnar hindī, şeye gēdiyēri, tiyātōrayă_ēdiyēri. örd_ólēdik bī gezdiri gelirdik, işde bōlē_ *ırāmazan*. daha nē dēceñ? daha nē soracañ? yok, yok, yok, yok, yok, sen_èvlendiñ mī? bēker miñ? éyi. ábuh!

- éndē çócuğ nēreli *hatÇa* yēñgē?
- şēlmiş, nērdē_ otur_uyuñ lā? ovałi.

éveli bi vār dim *aļļah*, üç çócum var, soñura buna vardidim bunuñ çóru çócuñ ölmadı, bi bēsleñkisi bēsledi, bēsleñkide gārdaşınıñ_ ölu var, gızım dédi, èller yákmasın_ ócāmı dédi, gārdaşınıñ_ ölüna vēr di. gārdaşınıñ_ ölundan soñura biri bozuvèdi, ters_aķar_a hinTī seniñ ganiñ nérē_ ölsa döner. *ırāmazan* hedi deñizē_ēdelim dēseñ gēdersiñ, dē mi? gētme miñ? işdē óküS deñginne sürer, óküS deñginne sürer dē başkasınıñ_ ūradıvèdileř. hindi malını_ alacan dē ūraşiyēr, yá ihi İsannar_ öledir nēnem. nē dēdim ben sēne? hāh.

- kim gız_ū?
- nē bilēm ben_éfeniñ garısı dēri ye ben bilmam. éndē çócuğ nē gaziyēri sēe,
- gız_ ovałi.
- óvadan çocuñ nérden bulduñ da böle gāşıñ şeyini laf_édiveriyóñ bī inceden tēpeye.
- è nedēn? ķas sēnē_ olđu bor_ineli dēri dē,
- ēe?
- ben dédim ben iki tek_ ev varındı ben_ indimde dédim, undan soñură_ olđu bu minālar dērin.
- e sen sâbâla_ etÇen dēyediñ_ e nē gēş gāldiñ?
- ölē_ olđu *düriye* bē, bōşvér.
- üyüdüñ? üküye yátdiñ.
- aşam dédi dē,
- hā,
- hindi beñ gētCēdim, góymuş gētmış dēycek, nedēn?

- bi şé mi mar_ádama.
- *duralı* yánına varmış mı?
- éli *duralı*míñ yániná_or_étdi ye,
- hâ ha, éyi, nésini sorén híndi?
- *duralı* yok *duralı* yok.
- nérë_étdi?
- *cibicmiñ*_or_étdi ziyáyí gélmedi şeyiñ adacıkda böyün şé varındı.
- hedî bâkałım_írámažan sène hayıllı yołcułuklár.

YERİ : ANTALYA/KAŞ/Çamlıova Köyü

ANLATAN : Hanife TOPLU

YAŞI : 80

KONU : Karışık

bu köyden, bu köyde dôdum bu köydém ben. *lénğibi çamlıkő*. *çamlıkő* *çamlıkő* dêller buraya. *çamlıyuva* işde *çamlıyuva*. né gíz gëlsé. hë. *hénife*, *hénife toplu*. yáşı sòrm_ólum. gëtTik gëtTik görmëñ mi sen beni. aä! ólma mi, var, né üçün sorduñ beni? né üçün_aradıñ?

néyile geçirén_ólum, néyléyén, éresilin éresillik. éresillik Paş vaSiyátima, bał vaziyátima, èreSilin_ólum. ah genşlijimde çalışıyérdim adamımıla, adamı şé gibi étdidim_ólum. om bir on_iki séné óldü_ôleli. sağl_ólum.

- gëlsé lán.

benim_olan. hî. una mi sorduñ? hòrdan mi sörâlaK gëldiñ sen? éyi be! néyile geçiriném mal_édiyérdig_ána. iki yüz, üç cœur geçim maridi, yüz góyúnum maridi, otuS sur varındı hah! nétdim híndi? nétdim, süründüm süründüm süründüm de nétdim kime hor_éşdim_ólum, oturdum_ışde. hâh! yás gózaç toplamaya_étdim hóñelere. yás gózaç ocâ átacân, hâh, hâh! baķiyéllerse görüpellerse bi tek_iki vériyéller_odunu. hah! èreSilin_ólum. çog_éreSilin. *allah* kimseyi. ni içün sordiseñ annaT_ólum. hî hî. hayvan, gëçi, góyún, sur, hepsinden varındı_ólum. nedílim híndi oturduk_ışde. góç_érif dë_öldü.

yáyılă yáyılma mi? aä! ayran da yáydiğ_ólum, süt de çékdik makinede ólum, pëynir dérilerini dëPTik hóñelere tékerledik, iki köpem maridí_illemezdi. dérileriñ başında békërti. híndi nérde öle köpek_anam? sen hóñeye öl de yátó seni de sürüCekler, hindiki köpekler. vâllâ sürücekler_ólum. körküdum ben ortalıKdan.

esgi bu dâda yáyýeriz. bu dâ éy_óluduñda havâ_éy_óluduñda bu daa gëderdim. bu gériş tarafında güdërdik. bizim borda bôlluk, bôllûd_ólum, bôlluk, mal yáylimîmis, ékinimiş dikinimiş, Sere satin_almasdık bis. hah! ékinimize ékiyériS, ékiyériS, ékinimiSi kąldırıyériS. her şemizi yápiyéris_ána. bulğurumuSu yáparıS tahrınamızı yáparıS. hépsini yápartık. e híndi târâna märâna da yápan yoğ_ólum.

çarılaçak dë gëdiP de daş_atiyéri yé baķara, delirmış dëdim ben kendi kendime. sen daş_atsañ fâyda mi var? *allah* küründünde, cénâb_*allah* okardañ gëliyéri çay, kürür gëçer seniñ góyúyu. góyú gaSıldıdi gëçän. buyúr, var var aä düñyáyí yíkiliyérdi gëceden bëri_ólum. açıçk yávaşdı sabahdan. açıçk yávaşdı gëceden çogudu. sen böyün nérdeñ կalķdınıñ? uvdan, çog_özürger varındı yá! aşşâda vardı dë mi? milletiñ laylõnnarınıñ yíkmadı mi_anam? gëtdi mi

şeye üsēñ gētdi mi? borda dē mi yáv, düzenneller. buna şükür. dēmek gēziyíñ_ānam hāh! éyi çog_éyi, çog_éyi, çog_éyi.

naal_évleneçz_ólum? çalgíle évelice şé çalgılarvardı, çalgıle hunile bunile ólum. éveli keménce vardı, hindi davıl var_ólum. buyúr, ihicik_e év, yákinidik yákın. ötancında u varıldı béri yánında ben varıdım. hah. isdedi bubama, isdedi, bora vêrelim, hem bize bêne bize bakar dêdiler beni, ben de hindi pişman_óluyörün yáñi, nê bora vêmişler beni dêrin. gêtseyidim_e başgä yêllere dêrin_él gibi dêrin. dayák var_a u zaman, hindi dayák mi var_ólum? hindi ķalķıP gédén de gediyyeri yé. hindikî ǵaçıP da gedenneri döyöllár mi dömêller. u záman bize dayák var_ánam. ésgilerden dayák var. yáh, şindikinner hadi_ólum. üş gün. éveli üş gün yapılyeyeri_ólum çalgıl_işde nolacak? bi, bi tek, bi de çalgı, bi de zurna, tamam. buyúr, gelinnik kême miyiz canım, gelinnik kédirdiler. hánı ak, ak şelerden henı, hindi ak keyiyeller_e. aynı undan. u záman dă_ólledi yáv. yá. Tâkı ni dakacag_ólum, bi bi tek, bi bi tek bilenezicek dağdı. varıldı vár, u zaman, bulunuyórdú bü_atar. yá yáh.

dēmek békërsiñ sen? bubañ bi şé hazırlamă, anañ bubañ sā mi ólum? yá. áşam_olíyéri böyünbörda, yataris. néréye? aşam_oldu yá ólum, né záman çıkyéñ? sen şeyiñ mi var? é náhała gétçeñ yáyán? yáyán gédemessiñ_anam, gün gediP gédérchin_anam, gédé indi ye hindi ye gün, sen né dēP góyúyórsañ, şé_ét. hah! yáh. çog_éyi, çog_éyi. yókladıñ sávol çok sávol_ólum. üş dêne bendé_ólolan. iki de giz varıldı, giziniñ biri de sidekde, birisi hurda_aşşada köde. buncaz_ólaniñ, buncazı vedi gecéjan. ik_üş gün sôra dügüñü var. unuñ güççü vardı gaşdı dâ aşıvd_arkeadaş. yá. hintikinner ǵaçıP ǵaçiviyeri. buncazım bekléboturu. bu sütliymiş bu. uncaz nêden_étdi bilmám. dēmek sütleemí taraFina döncéñ? yá!

buyúr. yetişir étişme mi anam? baksa órtalıñ laylonuna. ésgiden yapılyeyerdı. yapılyeyeri_anam_ólma mi? tarlaçara yapıyérdik biS. hindi laylonna başladılar. baldırıcan, tomata, bübér, ǵabağ suvan épsi var_ólum. mèyve bi alma varıd_ólum, târla dopdołu ǵocá_érifim alma dikdidi. alma nolacağ_iláşlanmeyince şé olmënce, susuzlukdan şeylikden ǵurudu getdi. su hindí akiyé, aksa hindi aksa Fayda mĩ_ár_anam yázın su bu zaman su yok. u záman su yok. aslı yok, guyú ǵazdırı da guyúlardan sulayabilseñ suléyén_ánam göklü de. yá.

sen kue soñunda şé ołdūnda gélir miñ? géliriñ anáñ bubáñ yánpa. ķaş ǵardaşsınıS? bës, évli mi gérisi, ólán, güççüñ mű böyüñ mü? o okutmâyıllaş mi? ókumáÇan mĩ dëd_ánam? òle mi éyi, çog_éyi, çog_éyi, çog_éyi. biS nérde okucaz biS_ánam? ésgı éksi okuł mu var bubam? biz cahilin ben cahil, ben cahilin_ólum. bizim günümüzde é ókuma vârdı. bi namaS namaS şeyisi varıldı bi hocacık vardı. işde namaz ǵılınacak ǵadar bizi okuTdu. hóra yáziñ gélirdi, özdenidin hoca da u adar_anam_işde. *allah* ǵabül_étsin_işde namaSçimizi ǵılıyéris. *allah* ǵabül_étsin. başga şé o nérde okuyóñ_ánam? òle şey yójudü ével_ésgı, ésgı_ısannda yok. bunnar sekizden çıktı. é bunuñ dëdesi varıldı ileri, yúllamadılar. gêtçedi bu okumaya zeniñ gibi gêtçed_ileri. yúllamadılar. çok maraklıydı hem bu. gedeccedi valı, gursanda da variTı. yá, nenesiyen ben dë. ben baķdım bunnara, böyütdüm. yáh.

yápmi mĩn yá? é nasıl yapıläcağ_anam ǵirklama naħala yapıplır_ánam? kırkladırsıñ. nasıl kırkladıyéñ daşı anám? nasıl kırkladıyéñ? ókursuñ okursuñ okumañ varisa okursuñ, okur suñ, birisi okuTur, olur. burda unu ésgilerden bilen yóğudu çoÇum. hindi sizde u. hindi bu okumaşlar, bütün sizde bubam. baķ nérde okuyóñ? hah, yáh. érezillik görüyóñ dē mi? yá.

YERİ : ANTALYA/KAŞ/Bayındır Köyü
ANLATAN : Hamide ADA
YAŞI : 75
KONU : Karışık

nē gādar var şeyimden, yētmiş bēş. nē, az miyin? tābī yā. dizlerim dizlēm dutmir, dizler, bī de nēfesim kēsiliviyēri.

- dā ileri gēri kapdında.
- hōrdan kapıdan gir de, *dilek* çıkışmācañ ki hönden sen.

- ördan nał giryēñ. nāhal çıkācañ gīs? düşersiñ. ēveli biz nāhal girmış bizim düünde ūraşırķana da hīndi göbek hēndē göbē yēñi yápıldıñ, tēze didi, hērālda uymuyórū. vāllā bizler ni bilēn herkeS, yābancılar böllara gēliyör_ēmme, biS, kendimizden herkeS kendi şeyini begenmēri dē. manzaramız_öledir canım. ē sizler nērdendiñiS? gīnik tarafında mi? öle, bizim de séracılardan var_örda başşa kim var_öle bildiñ? inisi var, bayā çog_isannar var dē mi? sāten gīnig_övası bizim yārisi bizim dēseñ_ólur. kim bili unnardan misiñiS? bizim_adamıñ bütün_ağrabası_örda, orbaylar hePiSi.

yāşantımızı, diPden başa başa çıkmaz dē ih! ni gördük, nē duTduk bi mał, *bayındır* köyünde ni yāpañım? aynı bēş_altı, birki gēcili małımız_ólurdu maşaçatılā hūrduk yíkdik. başşa bi şeyimiz, başşa bildiñim yōk. işde ordā_üş dört sēnedir, satıldı savriñdi hīndi, diñlenmēye girtik gāyri. çalışçak bi durumumuz yōk, eñ_ufā bu, bu da.

vāllā kim yápacağ_işde ēviñ_öñünde bi séra var_örda benim hōrda işde yēcēmizi yētişdiriyóS kendimiS, tābī olāräkdan yāni. olsa su olsa su gīt bizim bōrdā yāv, nar bahçası var hīndi örda, nar bahçasinne ūraşiyēz_işdē. bādem çok. işde bi u var, başşa bi şē yōk bōrdā bādemden başşa. ekseriyet_u. u da su isdēr. olýyeri olýyeri, olýyoru da sene şē olmayá başladı, ēveli her sēnē olurdu, nē bilēm bén. zētin de öle, u d_öle, zētincilik mēşur_işde u var bizlerde başşa bi şē buynuS. aşşā taraflardā hū taraflardā, yápılıyēri. yápmadım mañlä, ısléyellär döyölłar_ısléyellär, suyuñu aldırıñım, suyuñu gāynadıP pēkmez yápıyēlar_unda bi zōr bi şey yōk da. yētişmēr bē, var birki var asma önmüzdə yā, unū da sarı_aridan gūrtaramēz çog_olmēnce, unu dā soñuP d_ēciñyör, aşşā_arısı gūş gurt, kendimize tamam şē olýyeri. işde öle.

düñnerimiz nał_olcağ_işde, ēvel_isdēllerdi. hīndi herkeS kendī annaşiyēri bilmam nēdiyēri. tābī gösderiyéllär miydī? yōk, nērde hīndi gēliP de gēlicek tokılāşçañ isdē gēlen bilmam nēdīceg_öle şē nēTeydī bizim zamanımızda, yōk.

evlenesiye gādañ, birini görmezdiñ. ben asger gārisi_olđum mēselā ben, şēde, evlendimizde, asgere gētdi, asgerden geldi mi ben adamı gēne èl gibi yānaşmadım. anaññ bubaññ yānında oturuP bi èkmek yēmedim_adamıla, èl gibi.

yápdı, bahrıye olannar_üş sene yápārdı, u da hīndi iki buçuk iki, dēvamlı_işde öle analık bubaññ işde gēçile mücādelē etdiñ gāyri. búyûr, vāllā olündü zaman da olmuñdur, olmadı zaman dā olmuñdur hīndi kötüleşivîriP de ayrılıvíyollar hīndi u da var dā, biz nēdīceñ bir mēcibur, öti yānna vardıñ da öti yānna nērē gēliceñ? öle bi şey olmazdı hakgeten_esgiden_öle bi şēler hiş ben daha diñiP de gocasını diñiP gāriyí diñmek, hiç bi şē yōdū. hīndi hepisi var. tēlevizonde hepisini görüyüs. borlardā da bulunuyür kērçek. yā. öle ye gēciyi gütmediñde.

bubañ_asgere gētCēnde bene dēri, hīndi anañ bubañ yānına mi gētCēñ bōrdā mi gālacañ dēri, sen nērde gāl dērseñ ben örda gālının dēdim, ben nē bilicēdim dēdim ben. åsgere gētCēnde.

durō bağalım, şeyile mi soruyú bağalım, nè, nè beni mi denēyē Sāten, āzımı_ arēr tābi. è nè bilēm ben dēdim ben, ēer anañ yánına gēt, örda dur dērseñ örä da gēderin dēdim ben. bōrdā gał dēseñ bōrda gałin. nè diyēn canım. sen bilirsiñ dēdi, bi şē dimedi gāri öle gałTı. işd_öle. isdēllerdi, Tüün_ olurdū, atlara binilirdi, hindi arabalar mī mardı u zaman.

sen benim geldijim yeri öle çibıkdan_ öle tāta da yoğ_u zāmannar_ işdē lāylon da yok. bi kılçar bi şē dokuTdūmuz gēçilēn kılından bi çeşid.

dayák yē yē götürdü beni *dāvīT*, isdemet, haPıza girdi, haPıza girdi, dayaklıdan çög dayağ_atdı, çök, öldürdü sürü sürü sürü, saçında bi tek tél saç gałmadı. è gētmiyerin, gētmedimde nedicek? iki kişidi, *allahım yā rabbim*, nè diyelim, işde böle. haPıza gałtık, ben bajorika çırıka tābī giz_arkeşalarım mardı böle bēş_önar gēci mahilleñ_içinde heP bütün małcılıla geçindi eveli başşa bi şē mī maridin? giz_arkeşalarım mardı böle, unnar mahilleye gēdiyéri, birimiz bi yánna gēdiyér, birimiz yánna gēdiyér, unnar gızlar_arkeşalar_ayrılıncı, biz dē_iki arkadaş gałdık böle oturuşuyoruz_iki -sólum kēsiliviyér_işde bū.- gēldi hiç haberim yok, bağındım daşını dibinde hōle bi dālarda hōrda yákałarda. saçımdan dutdu hōle bi bağındım, biliyín zāten kendini canım hōle yákin gónuşdumuz, görüşmemiz yōg_eveli bi őlanna oturuP da gónuşmanıñ yolu mü_marid? hōle bi bağındım, irāmazan bırak şunu be diyesi_ ádar, zopalariñ bi biri bi biri_ındi. iki kişiniñ nèresinden公顷dan geleceñ? arkadaşañ añdım, bırak_irāmazan diyesi_a, dēdi bi de una mī huruşduruvudular nē_éttiler, işde undan sóñura, çalılıara yapışalaç daşlară ācā yapışalaç, sürüyèlek, sörakçı benim çurtiyel arkadaşlar yētişdi, bu sēfer góydu gētdi gaşdı gētdi gāyri, ördan_ındik, mahkémeye vērTik, haPıza yātdı, haTdā unu da bēltāraF_étTı de, u gün, aşşālarda_oturuyız arazide hōrdā_ aşşāda, małılıa. nēnem_irāmatlık yáşlı bōrdā evde. ay_anam, giz vallā isan deli olacák hāni! u gün gałmadılar da gāri götürdü gibi mahkemeye vērdik gēldik gāşa. bī bizim góñsu vardı, góñsunuñ gizini da götürdüler götürdiler iki üş sēfer götürdüler_ayni gizi, ayni_adam. memed_efendi góñsu didi, bu giz çocunuñ dēdi evde góyma dēdi. dēdibi de öle, aşşadā_anamıñ yánında gaşsa orda bi alacıkdayız bordē evde gaşsaç bi góçarı nēnem mar, u zāman damba fener mī var bi şēler mī? yá píynar var u da bizim aşşāda duruyórū. alatirik mi var? góçarıcım gāri böle nīnecim_irāmatlık, şē dütermiş ócaç, yáşlı, yáşı sëksen mi kaçdı kim bil, gēlmış beni götüren, happalı dēmiş hamideyi de götürdüler_e bakşā götürmüşler_e dēmiş. götürdüler a çoCüm dēmiş nēnem_irāmatlık, yüzüne bakmazmış, boyúnā_ócaç türterimiş, nè bilsin kimiñ_oldunu, siz gibi genç. -benim yore dahā eyi dē mī?- bundan sóñura nérde hindi, ararımısh hāni, götürerekler bi dā götürücek bak gāri, bak góñsunuñ dēdī yerine gelécek. biz hōrda bubacım_iramat dēyince gāri başşa yere góñşulara_atdık benim giz_arkeş var bi da örda gūrtaranıñ biri, u góñşuyā_atdık mahillede hōrda. orda duruyórún_ème her yánnarima böle tārhāna bişé, su bişi huruyollar, böle kipirayámēn gazzig_olдум gāri dayā yēdikten sóñura yára bère, sāten saç hiş gałmadı, undan sóñura gāyri, gēlmış nēnem_irāmatlıyā dēmiş, bilmeyen_a çocum nérde, anasınıñ yändadir zār dēmiş, alaçık_d aşşāda, mal mēşekât var yá aşşāda. böllar_ekili_olundan aşşāda oluyó mal mēşekât, baharin, ora bakmışlar yok, yörük de hōrda etirafdan_arkadaşlarından tōplamış bi dā götürécek. undan sóñura góçarıy soruyor_ evde de yok. bi sēfer góçayı, sabala dā Tütükleyéller gāri sabahınā, candarmaşlar, işdē_ölē.

YERİ : ANTALYA/KAŞ/Yeşilbarak Köyü

ANLATAN : Zeynep YAVUZER

YAŞI : 70

KONU : Karışık

canavarlık yapıcı sen_ilk_éveli.

- hoşgeldiñ_ólüm.

hā, esgilerden_ilaf_isdēvèriyórú.

a_yáyín bēn laF_édecek hālim gałmadı ki zāten. dilsiz bi nēne óldum. éyīs.

- dilsis,

gocadık dissiz missiz kōr mōr. yēni dakdirdim_a dā. *SéneP. yávízér. yávízér.* saar yētmiş, vārdim.

- kırk_üş, kırk_üş doomlū. bunuñ gördü érezillī kim görmüş zamānında? ösüz gāldı bu,

ē, gānşlīm zuPbudu zuPbudu b_isanıTím. érezillī çok çékdım. ä işde bubamıS_ólđü_anamıS_ólđü, iki çoCüla gāldım, gār daşlarımla unnarı böyüdük, ävēr dik, asgere yólladık, ē başga nē dévérén, müsāyíd_olsam gözel gónuşurun da hindi äkmeçik bişir, äkmeçik bişirdimden yōrgunún_ihi. buyúr, éyi. düün yáPda işde, biz düün yáPmadığ_ólum, bi mevlidile hī, bi mevlidÇile ävlendik, ävlendik, oynamatik.

patatíS, fasille, āt, piláv, ī başga nē déyēn?

- kēşgēk dē.

- kēşgēk, kēşgēk, dövərsiñ, cenÇireye gatārsiñ, érkekler döver,

- genşler_éveli genşler öl_édērdi.

- üş gişi dövēr di, āsam. davılla zurnayla. sāba oldunda hurārdik, yémekCiler toplanırdı, bişiridik, millet gelir yediridik, dajdirdik, āsam_oldunda oynar_dik, düün gurār_dik, ih̄_ôle. kına da ik_ün sōr_olurdu. buyúr? üş günde yápār_dig_éveli. hī, hū hindi, bi säl_édivériyólalar, bi çarşamba mī bi säl mi iki günde yáljh! ih̄_ôle. buyúr? varındı var.

- gara çarşaf këllerdi.

- pusaT dikiyór. késérdik böyün, gelíne pusad_añır gelirdik, ē bi çarşamba pérşamba góñşuları buyúruñ_édēr dik. késérdik, kim tērziyise götürüdü, u dikérdi, köde, getiridik, kınā_ün āsam gelin kényerdi.

- eline yákışanıñ biri dikerdin canım. eskī.

- undan sōracım gelin yüzü, birki ötemiz bëtemiz varısa gerērdig höle gösderidik kōlüye, el_öpēr di, gelin gezmesi yápār_dik. Ceyiz de işdē bōçalar góyārdik, anālā, bābālā, görümcelere, amcałara, dáylara, sandıń_açār_dik, sandıń_üsdüne b_isan_oturudu, īh_işde una pēs_ałtı_uruş para vēridik. ölan_евi vēriti.

- düün sābī.

- undań kérī, gelini hāftası oldundā bāzjáma gatār_dik. çörek dēdīmis. unu góñşulara bi dajdirdik, góñşularıñ_evinde yémē varısa gelin ben yánna gëldi yün yémek getiren getiridi, getirmeyen getirmēzdi, toplanır_dik, yerdik dajdirdik, undań kérī, ik_ün sōra, üş gün sōra sıra bene gelirdi, yávuT_óljan_евi yávuT_gız_евi, bi çörek de beñ gatār_dim. bi dē_unu dajdirdig_émmə hindi öle deyili, hindi unnar kalkdı gārī. adam gelinini_äldi mi, böyün nér_édiyodun_üş günde dört günde gelirdi. öle. geziyē_édiyörü.

- ôtelē_édiyörü. nérē_édiçek gëdiP.

- el_öpüyē_édiyoru.

- sen niye dimiñ là mutar?

- Pazară_ēdiyóru.

- ôtelē_ēdiyórūS nē dimiñ?

- öle nenē nenē! e, biSim cēñgiS, hasan, bēş_ałtī_adam düşünvemiş_árkasına, hordayídī nē u ɻan?

işde birer gónuşacámışñ, seni kim yólladı_ólum borå dèdim mēn, tāPbeTiñ_éreceb_ábē yólladı dëti, tāPbeTiñ_éreceb_ábēniñ_ánası daha çok güzel bilir bunu dèdim ben, sen_una yötür teslim_ét bunnarı, ólum dèdim ben, hindi ben musáyid deyilin dèdim ben yórgunín, ben sene bişé annádamácan dèdim ben. hindi yáSin, gëçän sëne. unnar da kilim soruyóllar_işde, náhał dokırđiñ náhał çözérđiñ, eşde ɻaka dokırđiñ? buyúr? eveli kilimÇiyídim. hindi dokumuyóruS gâyri. hindi alan file yók. biliyóru mu? dokúyán da yó_úlan_érecep hendi hiç, dokunméri. çözüyórun, yúmakläri, ayiriyóruz_éveli, bükyórus, bi áç höte çákýórūS, bï_áç höte çákýórūS, bï_áca yúvarlýórūS, üş bëş gişi_olursaç dokiyóru, tek başıñña_olursa bir_aydä_olúyóñ. /e/ işde. öl_öl_olur gédëtik. Çeyizlerden hâ, getirmetik, yódu getirmeTím. ana buba yóTu.

- bi ɻat yátacılá geldim dësë, nē vóyin.

- bi çulÇaz varidi. işde bi de yárim yórgancı yárim yórganÇık varidi. bi ènet, iki_ènet dokillerdi çatalılarıdi, hü_adar çapıd_olurdu, hunuñ yárisını dokırtik höle. bi gişilig_olúyóru. méndil dokırdik, hëbe dokirdik. è işde. başga nê dën? biraz da hunu gónuşdur bakén. nasıl çoÇuk?

- teze çocu buluvédiñizde diyórú.

váy! érecep sen de gül. çocu bulurduğ_işde ebemiz yóudu bişemiz yóudu. sôrâ bëşşine ɻatárđik, işde yécek_içeçik sırt baş hazırlárdik. işde höle böle böyüdürdük, yöründürdük. buyúr? duzlárTık.

- unu târiF_édivisë.

- bulurduk çocu, üş gün sôrâ, góñşuları çajırdık,

- súyâ_atardık buluvédiñizde dé.

- duza bélérdirik çocu, yátırıdik, bi saat sôra çıkarıldıç çocu. gül yáj garışdırıldıç, bahar garışdırıldıç. è işde dälâdan toPalaq_olurdu, topalaq_olurdu, hindi vâr mi? topalaqlardan_ézérđik. ayir dërdik bazarlardan_ayir alırdik. ölê u dâ, şeyibi bişeyidi, oduñ gibi güzel koçkârdı, her súyá ɻatmada góltuklarınıñ_áltına ekerdig_erimesiñ diye. kırkı çıksamýá. kırkı çıksamýá da gâri ácık sevimpli_olúyóru gâyri, yécek hazırléyóñ, var. birki daş toplarıS, daşı girarıS, kırk déne éderiS, ırbał_ğatarıS, néyise irPikda gêt, yíkánmáyá gederiS këndimiS, eveli çocu yíkáriS, unu filcan şe_ǵullanırıS, filcamıla bârdâla, bârdâka_ gibi_olsun, filcan gibi_olsun dé, çocu. érecép. néyidî_órdan. undan sôra gâyri gëdërdik yíkánmáyá, tepemizden_aşşâ dökünürdüç, u kırkı, kırk daşı, sôra çocu kırkı çıksamýá_adar bî bardâla súyá ɻatárđik. ihî_ôle.

YERİ : ANTALYA/KAŞ/Klinik Beldesi

ANLATAN : Ayşe-Mehmet GERÇEKBİLEN/Zehra AÇIKGÖZ

YAŞI : 78-80 / 57

KONU : Karışık

- hoşgeliñ nénem. sen de alýsiñ de néyise gâyri henı bilemedim çocum.

- ben bunu da ali zannetdim girdijnde canım.

- ali zannetdim_éveli canım.

- nê gónuşdu başbaşan_émme, tam haKgını vêrди, almâyıllar yâ. hindi bayka/ gónuşuyórtu. almâyıllár.

- è nasılıñz_éyisiz?

- éyiz_allaha şükür be, sen naqlisiñ?

- buna şükür billam buna şükür.

- sqūl_éşde ūraşiyós.
- nēdelim?
- souçaç māşallah.
- sen nasişsiñ_ólum? éyisiñ, éyī_ol_ólum_éyi ol, *allah*_éyilik vērsin. buna şukür_ólum yâşımıza göre éyīs. yâşlandık nēnem yâşlantık. yâşımıza göre.
- séksene yâkın. yâkın
- va miñ_u_ădar_ăşă_abा? va miñ u ădar. séksan.
- vardır yētmış yētmış yēdi yētmis sékiS.
- séksen déyem ben_émme éndē ǵansızıñ_ümüsüme iki ay aramız varımısh, hindi ǵansızıñ_ümüsüne ündügün ben iniP de ümüsün dēdim, yētmış yēdi, yētmış_altı, èer ümüsün yētmış_altı, yâşını güÇCütmesin dēdim ben. hindeñ kéri biz bene hindi yüz dēseler ben ǵabil_édiyén_ólum. élliyi gêşdi anacım dērdi: "kırkı gêşdikden kéri ǵarí kımsını umud_étme. èrkek gène atmişa varı." dērTi. ben yâşımı nē küÇülden? ümüsün nē ǵadar dā olsa ümüsün nēy séksene variyēS belki de sékseniñ_üsdündeyin, iki ay aramız varımısh. dérimiş ben yētmış_altı yēdiden yētmış sékize gēdiyén dérimiş. benim hindi yâşım_on sékiz dēseler nē var? héç! hiç yâşımı güÇültmen. nêre vasañ góca. nēdelim? anacım dērdin: "gócalık kapıyá bakdiracaş şey deyil ǵızım" dērdi.
- bu őretmen şeyinde.
- hā őrëtmen. éyi ólum_éyi. *allah*
- éyi ólum, éyi, *allah* zéjin_áçıklı vērsin. *allah*. buna şukür.
- ali antalyáyá gētTi, ali duruP mű batırı? sesdendim déyé, varamadıñ mı dēdim ben_aççık?
- gëldi gëldi,
- gëldi gëldi,
- gëldi.
- biz_alı diye yırtılıyız, çatılar_örtülecek, bora gëşmiş.
- içeriye girdi dé öle bildim.
- ben de bilemedim eyildi, ülà sen_alı dē miñ dēdim ben, alı'yn dëti.
- ábisiniñ çatılarımı kapatırlak gëliyémiş_örden.
- ünnarí_örtdüm dēdi ye çocuk. nēdelim buna şukür.
- é nē var hindi bē, nē var esgilérden?
- tabı tabı.
- nē var hindi irâtımız çok.
- nē var hindı_ânám? her şé bolluk her şé şey.
- yúsuf varındı ölen.
- bize gëlmışmiş_u,
- *cambulut* höle bi dolaşividim dā, canım sıkıldı.
- hī, biz de hacı ǵaş'a gēdiyérden, ari foturasından, ben de gēdēn_ılán ǵalkan_ădar dēdim ben. arabayla gëttik te arabayı ora gódu őle münübüsüle gëtti ǵarí dā. aÇCıg_ora gëttiK gëldig_u gëlmış.
- yúsuf gëtdi dē mi? ora dolaşdım da yoklar mı dëdi bi şé dëdi, dëdi dëdi.
- bize gëlmış bize.
- hu, gëlmışler dē hōrdan kénárdan aradan gëlm්.
- hī, dëdi, ora gëldim dëdi. yoklar dëti, d_ilashaşdı, sorulmadı ǵayrı. hava bęén yúmuşak giçcek dërse. serserili hava.
- hī, ocaç éyi gëşdi de, şubat, acılı.
- ǵışıñ_örtasındayıs.
- buyúr, toprak_ев.
- kiremit kiremit.ö
- hī hi. kiremit başı da.
- başı kiremit, yápısı kerpiç.
- kērpiç.
- sicaciğ_olur_isté.

- isÇág_öldundan.

- zobâ yániyé yé canim. gëlen_oldu évletlëden bizim gëlen mi gëden mĩ?

- gëlmeler. *şadiye* böyün yémek bişirmış, sâlmış, *ibräm* yémeK gëtirdi. gëlmeler *iraz*_ündüñin_ışdë başganiñ garıyle gëlividilérdi, gëtdi, *iraziñ* hordä tékeri mi bi şesi bozulmuş, araba d_adamda gëlmeler. gëlen_ólmaTı. *şadiyé_ibrämla* yémek yolları. *ibrämla* gëldi gëtti.

- bağıyór gène gizlar be, bi biri gëliyó bi biri gëtiriyórú.

- ē bağacaklar nê nê güne bulduñ sen_unnarı? senikinnêr de uzak benikinnêr gibi, benikinner hâ bïcëzi köyüñ_için, köyüñ_içinde olsa olcâmiş.

- ille bicëzi yâkın_olcâmiş. ille biri yâkınında olcâmiş. né gëdar d_olsa yâkınıñ. bizim_oljannar *fetiyede* giziñ_ikisi *gumluğvada* biri *yeshilkõde*. gëlse günüük gëliyér, her vakıt gëlinmëri. ille biri yâkın_olcâkmiş. gène *allah_irazı* ösun döslerima góñşularıma çög_éyiymış. anacım dërdi ki: “bél_évletinden el_évleti éyidir gizim, évletden góñşu éyidir.” dërti. góñşularımız_éyiymış. salmadılar bizi gëldiler. *allah_irazı* ösun, biri biñ_olsun. günüt naqal_olsa gëciyéri *züre*. gëce, hindi ènde óñe üvüyör. benim_üküm gëlmeyi. ille bi tikirayán bidirayán_olıçak.

- naqal_olduñ gäri *mëmmed_amca*? hindi gónuşmañ éyi.

- gónuşmam éyi éyi ik_üşden bëri düzeldim. arada bi oluyórú yá u gëdar_olucak. bâkalım bu filimden sóñurá nê çikicâk bağalım?

- tabi canim, gëdecësiñ bakınacâsiñ. yápçaz

- ben nê dëyéller_óna? tansiyón,

- tansiyónu şé oldu bunuñ tansiyón,

- gónuşamamış, gónuşamamış bî gün.

- bir haFta bir haFta gónuşamadım. gónuşuyón da çenem dönmeyir dilim. zorladım, doķdur zorla dëri. işden gëlmënce nê décân dëdim yá gïzdım. è zaten kendim gónuşamadımdan tam siñirlendim ásâbım bozuldu, gónuş dëri, èdiyér, ben de gónuşamayín dëdim, bôlë bôlë_ëttim. hindi baķ naşaň_éyileşdi dëri.

- è, öle sâlîñ giymatını bilmeyiz.

- sâlîñ her saat_içi sâdakası vérilcek dëllerti.

- ben de kaş gündür_işde düsdüymen bârimdan, öle batıyırı.

- bi de kıl sarsaña,

- şé sardım, su bişisi hurdum dün. bi parça yúmuşadı, gëÇe yátaméyén.

YERİ : ANTALYA/KAŞ/Gökçeyazı Köyü

ANLATAN : Durdali - Huriye BÖLÜK / Ramazan BÖLÜK.

YAŞI : 85-78/35

KONU : Karışık

- löküzü yâkmışın, ná zâman bôle yâkdık da bitiyér_ü. dûur!

- bi kere bi yâkdık bi de zékeriyegil yâkividi. mantara gelmiş, mantara gëlmişlér de bora bôle bu vakıt gelividileş, *irâmazan* da bi yâkacă_oldu, dâ bôle eline ăldî, álatirik de gëldi, yâkmadık Tá.

- hih gëtdi vóy!

- ana bu hiş yânmadı, nâyá bitmiş?

- tü *allâh* vóyn!

- fener niye, è fitili_éyi dë mî_ólum?

- éyi gène feneri fitille, góaz getirmişin_éyi gène.

- feneri, yêni şé düzennedidin_írâmazan, belki gëce günüt, alatirikler gëder áy ǵalırız yâbanda dë. fener de delinmiş de ǵazı akmış mı yôsâ?

- nýyé deliniyér bë?

- tısga da mî yâpdıñ?
- yâpmış.
- gène tertiplisiñ_e maşâllah, éyi éyi, oldu éyi. bôle geçirindig_ësgî zâmannârda, ekmé yêrdik, bôle gârannıkda,
- başka nârâyé
- çör çocuk bi şé tentene öremezlerdi, biribirimizi zor gördük. valîâ, bôle işde bôle aşamları bôle gârannıkda durardık.
- bôle bunda ders yâpañläTî. bôle.
- nê zamannarımız gëşmiş alatırıñ gíymatını bilmeyez_émme.
- bilinme mi aletirîñ gíymatı yâ, sizin_öllarda va dê mî? òle mi? dêmek ki hasar.
- yéñi dôldurtuk gëldig_e bunu biS gâşdâ_irâmazamîla, beni toktur_ötürtünkte.
- é hiş yánmadı, açık mı gałmış aÇâba? açık da.
- ná zâman tükenivimîş? kôlüler.
- belki_açık kałmış şeyini burâlamışızdır, bilmériS.
- yâ, éyi ye coÇuklar.
- kendi kendine tükenmiş.
- çıksamîz mi zePzeleri_azîz?
- topladınız mı hèç?
- nişleyé bubañgil_anañgil_éyi mi? sizikinner náhal? éyiler mi dèdem?
- fiyatlar kaç_u yândâ?
- demîreye dèdiler, râmazan gëldi mî nâqâl nâqâl bi şeler gönüşuyólâdin_a ben nê bilen. hôra, yâvîyâ bâyramî eletivîrelim bêrimeş dèdiler. zâr bâyram da âşama demîreye vâmiştir. nérde yâtdı gâri vâdi yellerde yâtmışTir, Sékeriyé yánına mi vadı, âmat yánına mî? mémmet yánına mi?
- aâllah durmuşgil varıdin_isde, bubañ var.
- hindi sen okuyın mi yegen?
- bôle üşlüg_akmadı canım, yâni çog_gış_oldu yâni.
- dère akdı mî óynâmâyâ_èdellerdi hânâ. bunnar cocuka, su oynâllâdî_òlüm, acaba doñmazlâ mîmîş_âcaba?
- éyi, dolmadık gûyú gałmadı, dolmadık yér gałmadı. her yér doldu.
- şé unuñ gízi dönmüş déyéllâr_aziz_ole mi? ikisi de mî?
- gelîngil de, Pazar gün.
- aâlahnî_işi birki yâviriyeri, diñiviriyeri.
- maşallâ, yâmir_aradaş, her yér bulut daşiviri şar.
- dôludur.
- köte òle deyil.
- düden çékmé mî acâP?
- nereyi dêñ? hâ.
- dolmuştur şey.
- dolmuştur, orda düden yok mudur bê, saâlâtâtâ
- vâr.
- vâr var olma mî düden yâ bêri yânda yolun_ordâ var_a.
- asayı dâyâmîşimîş_avlıyâ git mî dâyâdîñ_unu? voy, sajatalik baqlı yâ tomatizden. éyi valîâ éyi, éyi éyi, aâllah vârsin.
- éyi, apoyâ bulmadıñ mî bi şé? tek durmaz benim_âşa gelin.
- bizim_irâmazana buluvumêñ mi bişé öllarda yok mu? höle gezdijñ yellerde.
- varımış.
- beñ kendime bulurun dê.
- señ kendiñe de arârsiñ, òle her yeri, bi derdesT_èdersiñ, sorârSiñ izlêrSiñ, biz borda nê bilelim? var ik_üş déne dêrsiñ géderiz_ölları bakmâyâ géderiz, gezeriz höle bi.
- endê bulmuşumuş yitirmiş, henî getirdi?

- durār durār da belki gelir, belli mī_olur?
- ölē_olsun bē, ölü_olsun gène.
- getiri başga getiri, başga bulur, geleni getiri.
- benim_ayşa gelin gürdaK gelir gürdaK, bulur.
- vallä böle şeler nasib_işidir, vóy, yáni, yáni biliyér mīn.
- hindeye evré cedin_apöy_işde náhalisa náhal.
- gederke gelerke kendine yákar_adam, isdēr bubasından_anasından_isdēller. vérise véri, vemesse, gaçıriviriz da belli mī_olur? bi yere gediécemis heralTa. gumluçalardan mī_édiyeller nediyellér, bi sénē_iki sene durdurularmış belki, heralda biden_ipdäl_étmezlerimiş dēyellár_a bilmem. birez bizden para mī_ağacag_adam bilmám.
- finikáyá gëtti.
- para almişlā mī_undan_acaba? almiş? ni gada?
- finikeye gëtmış_e, mēvlid finikeye ben_ordēke gëtTi dēdi ye mērem.
- bizi ki nē bē, benim param pułum yok, hökümét vérileyeri bēs_ón guruş vérise, atmış bēs_aylı dēriz. çalışamérin, gözüm de görmér, télafan_édemeyérin dēdim ben, biliyallár d_adamlar canım, çokdan_ipdäl_étTirecédim ben de, yátrdím bir kaç senesiñdir. bir_iki sene. üç_ay doluyúrú, bī aylığa gediyeşiS, aréyip sormellár da nē yátrmēn néye démeyillár, u zaman télafan parasını da yátrtTiryérin, kesdiriyérin. dēdim gäri çalışamēn, çékemeyén_efendim dēdim ben, çorum cocum da daraman toS, yárisi demirelerde yárisi bēsgazada dēdim. para bułuP yátramēn nahâl nahâl. kesdiler hinde gäri heralTa.

tisga dēdijñ bunuñ şesiz, üsdünde hiç bi şē olmadan yákiyíñ fitili, yániyé da ócaklññ_içinde is_édiP gediyeşi_örayı, işık. ölede de durduk, nedeceñ_ólmadında?

- fitil, fitil sokúyóñ_işde, fitil bułmassañ mahlıcī dürelēP dürelēP sokúyóñ_ay_ólum hah!
- tisga dëllerdin_una da hólë. èmme özgerde söñvürüdü. özger_óldu mu?
- yā azı_açık şē sönme mi?
- puh dēdiñ mi? tāmam.

YERİ : ANTALYA/KAŞ/Çeşme Köyü

ANLATAN : Hanife COŞ

YAŞI : 73

KONU : Karışık

cós, henife cós.

- yëtmış_uç.
- yëtmış_uç. birki de dávar gütdüm_éveli,
- nereleyiz çëşmeliyin dësē.

çëşmeliyin. çëşmeliyin. işde geçi gütdük, çor çocuk bësledig_akin bisdim. akin töpladig, ciF sürerdik. düven dövërdik. ötákáden geldim hordan_ilerden körpüden, körpü_azı dëller. hı, çëşme köyüné áynı gène heP ikimiz de biyis. benim dügünü davılınan_óldu. iki davıl iki zurn_óldu. finikéden getirdi bubałım davılı, nalli dëllerdin. bubałım, hayır, davılçiyá, ötákáden gëldim borà. hafta bölmesi_óldu, altı gün dügünüm_ólTü. işdë këşgek bisiridik, hayvan kësërdik, dávar, ileri géri éderdik birki yémek. këşgek bisiridik, è bī dólma sarárdik, ih_ôle. bulamac_éderdik Pi aş, süttü pirinc_édërdik, şeden pirişden, pirişden aşır_éderdik.

gelinnijm_ólma mi Çánim, gelinnig_ó, benim_üsdüme sörä dört geliñ getirdik, bora ève. hă elbisem, fisdan_olurdun_u Sáman. elbise fisdan_olurdü, éteK olmazdı, hı, uzun_elbisë_olurdun, hinde eteg_oliyeri. u záman elbisë_olmazdın. hı duvağ_olurdun, duvağ

al_ólurdun_al_édellerdin, gírmizi_ólurdun. kırmızı kiyerdik. kına dá yápdılar, günüt gëce düün_ólurdun, aşam yákardık, on_ikiyé_adač düün_ólurdun, aşam yákardık kınayí. sabala gelin_alması_éderdin, ih_öle. el elimize garardi, elimize yákałlarıdı. gízlar yákardin benim kendimi şelerim yákardın. arkadaşlarım_ólurdun. unnar yákardın. üş kişi_olúruk, böle sandelleye_oturduk_işde önumüze böle basma góyallardı, sora ķinadan sora unnarı arkadaşlara vérilirdin. basmałarı böler vérildik. sölellerdi. álama gelin dé sölellédin canım dèlbénen, u záman böle hindikibi çalğı yódu, dèlbek edellerdin, érkekleriñ yánındá olurdun işgi_icellerdin_érkeklé.

- érkekleri görü müdú u záman èrkeg_işi.
- ayri_olur, ayri_olurdun_ayrı, hindikibi ólmazdin. ayrı olurdun.
- hindikibi birleşik deyil yáv, hendi hepisi garman çürman.
- hendi hepisi bi olýeri, ayri_olurdu. vâllâ unnarı gësmij gün bilmén.
- unutmuşdur bu éveli gas séné_olmuş yëtmış kas séné_olmuş buvam şé olalı,
- unnarı bilmén_işde birki çor çocuk bulduğ_aaltı giz buldum dajtdim, gësmiş gün, bilmiyen. çórüm çocum dâıldı, horda bï ölan var.

indirmelik vérilérdin, yímirtä háyvana binerden damat, yímirta çarpallaridin_arkasından, vurullarsa, damağa. indirmelik vérilérdin_işde bi tosun vëdim dëllerdin, tavič vérilérdin, para vérilérdin, u zámannarı, hindikibi öle şé midin canım, u záman_öléđin, para vérilérdin. indirmelik bi gëci vëdik dëllerdin, bï tosun vëdik dëllerdin. góyún vëdik dëllerdin, işde. dá aşama aşam_eve gatar. u záman da hayvan kësiyeller canım, áyána bas, gana basärdik, saban demiri góyallaridin. ayaniñ_ältina, demir gibi_olsun diye, uslu_olsun dé, góyún şé_édderlin, góyún gibi_olsun_uslu_olsun dé. köpeğ_olmasın dëllerdı. ih_öle. ora şé_édderlin, góyún këselléđin, gâniná basdırılardı, sâ áyána höte ev éle çalallardın kapiyá çaldırılırdı. çivi çakardık, çakma mî canım, demir gibi_olsun dé bï muh çakallardın. këserinen hurärdik, ü záman.

aaltı yëdi_adač bulduk çocuk. çocuklara du düün_étTim hepine. duzlamasını, gül_ezérdik, duS, üş gün ékerdik duzunu, üş gün duzärdik, kırkı çıkışiyá duz_ekerdir, súyá_ätardik, duzärdik kókmasın_étmesin_érimesin diye, ayá_kókar, bilmem ně_éder dé, öle ince duz_ekerdir külünen, kül_ékérdik, ayáklarıná barmaqlarının_arasına höllarına, kırkı çıkışiyá gatardık, bélérdirk bëşle bëşle bélérdirk, hindikibi_étmeydzik góca bëşik çakartık höle. ölë_irälärdik. gene súyá_ätardik, öle ayni ilána gatarTik çaná, tépesinden_aşşá kırk daşına, kırk gün súyá_ätärTik. kırk daşları sayárdik, daşa sérerdik kéceni, daş gibi_olsun diyé. yere böle sérmezdzik çaliyá maliyá, daşa sérertik.

gazana gatardık hindikibi yümezdik, dá dërelere gëderdir, sú yódun. dërelerde gümbetlerde yüverdiK gazan_olurdun. ora bi ocaç yákardıñ, tokucuna yüverdig böle. aşşálarda dërelerde, arkamiza yüklenir gëderig_ipineñ gázanı. dërelerden bu vâkit çıkařdiñ, yedi sékiz_isanıñ dokuma këceklerinne, hindikibi tursil mursil yódun, u zámannar sabin, höle külünen balamit külü, hu mëşeleriñ külünnen yüvertik, dërelerde yüverdig_áşşálarda gümbetlerde, hendi bolıarda hendi, hendi çësmilerde yünüyéri hendi her şé bol. ih_öle.

néyi? dedeynen_işdë bi ciFt sürërdig, ékin biçërdin, gündelé gëderdin_işde çor çocu bëslérdirk birki, gündelicek bulünurdun.

- u záman zePze nérde zePzé_işi kötü.

gëPçe mePçe yódun, bu meşeleriñ balamudu_olurdun_unu topłardıg. işde uncazı satar gelillerdin gaşa. háyvanna gëderdin devéyne. üş günde gelillerdin gaşdan, ollarda áykırtÇalarda

yátałlıardin, üş günde gelillerdi. bi tópar gárdaçCím bilen varídin_u, öllardà yátarkeñ bī örmana bilen sé oldu da Pi para cézäsi bilen yátirdı gígacüm. gíga dèrdik, abé mábé dèmezdik biz_éveli, gígam dérchin. hōTeki gígam, gígam dérchin gíscäzi tópardin_éşsecinen hóra bī şamini dibine bī_ócañ yákmış_ó. müdür de gelivimis, dutmuş, gárdaçCím_una para yátirdı yüz biñ lere.

ekinneri örana biçerdig_örana, örana biçerdiK, sōrā düvennen düverdik, háyvan, háyvanınan düverdig_éveli, sōra düvennen_öküzüne düverdik, sōra gáturñá kísiránan dömeye sérTim, hindi gáyri hotazínán döyeller, huniyne buniyinne, éveli èrezillik varídin canım, hindi ñole bi èrezillik yog_ekim, ekmek hindi bol her şe bol, ekini, ñole biçerdik. sícakjlarda, ellimiz_olurdun kimisi_ellig_örürdün, elline biçerdir, öreller, örülürdün. inimdi, bunnar biçemezdin_ellinen de, inim mardin_inim biçerdin, inim.

5. KAYNAKÇA

- AKBABA M. E. 1940. "Antalya-Kemer Nahiyesinde Söylenen Bilmeceler", **TÜA** III/17 (Nisan, s. 16).
- AKSOY Ömer Asım 1945. **Gaziantep Ağızı**, C I, TDK Yay., İstanbul.
- ALKAYA Ercan 2008a. **Sibirya Tatar Türkçesi**, Turkish Studies Yay., Ankara.
- ALKAYA Ercan 2008b. "Sibirya Tatar Türkçesindeki Uzun Ünlüler Üzerine Bir Değerlendirme", **Turkish Studies**, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 3/4, Summer 2008, p. 19-42.
- ALKAYA Ercan 2008c. "Sibirya Tatar Türkleri ve Dilleri", **Turkish Studies**, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Fall 2008 Volume 3/7, p. 1-16.
- ARATAN Ekrem Ural 1965. **Kaşgar Ağızından Derlemeler**, TKAE Yay., Ankara.
- ATMACA Emine 2005. **Korkuteli ve Yöresi Ağızları**, G. Ü. Türk Dili Yüksek Lisans tezi, Ankara.
- ATMACA Emine 2007a. "Antalya'nın Korkuteli İlçesi Ağızında Görülen Belirgin Ses Hâdiseleri", **Dil Araştırmaları**, 2007 Bahar, S. 1, s. 115-155.
- ATMACA Emine 2007b. "Antalya İli Korkuteli İlçesinin Etnik Yapısı ve Ağızlara Yansımı", **20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu (22-24 Kasım 2007)**, Antalya.
- ATMACA Emine 2009. "Antalya'nın Korkuteli İlçesi Ağızının Standart Türkçe'den Farklı Şekil Bilgisi Özellikleri", **TDAD**, S. 179, Mart-Nisan 2009, s. 201-226.
- AYDIN Mehmet 2002. **Aybasti Ağızı**, TDK Yay., Ankara.
- BAHARLI Ayşe 1951. **Antalya Ağızı**, A. Ü. DTCF Türk Dili mez. tezi, Ankara.
- BALCI Mehmet 1966. **Antalya Yöresi Ağızları (Serik-Manavgat-Akseki)**, A. Ü. DTCF Türk Dili mez. tezi, Ankara.
- BANGUOĞLU Tahsin 1959. **Türk Grameri, Birinci Bölüm: Sesbilgisi**, TDK Yay., Ankara.
- BANGUOĞLU Tahsin 2007. **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara.
- BAŞ Yusuf 1972. **Gazipaşa Ağızı**, A. Ü. DTCF Türk Dili mez. tezi, Ankara.

- BOESCHOTEN Hendrik 2000. "Avrupa Türkçesinde Anadolu Ağızlarının Yansımaları", **Türkçenin Ağızları Çalıştay Bildirileri**, Haz.: A. Sumru Özsoy ve Eser E. Taylan, Boğaziçi Yay., İstanbul, s. 93-97.
- BOEV Emil 1972. "Bulgaristan Tük Ağızlarında İçses Konson Benzeşmesi", **Bilimsel Bildiriler 1972**, TDK Yay., Ankara, s.215-228.
- BOZKURT M. Fuat 1978. "Kabil Avşar Ağızı", **TDAY-B 1977**, TDK Yay., Ankara, s. 205-261.
- BOZKURT M. Fuat 1981. "Afganistan'da Bir Türkmen Ağızı", **TDAY-B 1978-1979**, TDK Yay., Ankara, s. 39-79.
- BÖLÜK Ramazan 2010. "Kaş (Antalya) Ağızı", **III. UDDTS (16-18 Aralık 2010)** (Ed.: İlyas YAZAR), Bildiriler, İzmir, s. 214-222.
- BRENDEMOEN Bernt 1987. "Trabzon Ağızlarındaki Zaman Kipleri Üzerine Bir Not ", **Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi**, C II, İstanbul, s. 33-40.
- BULUÇ Sadettin 1972. "Mendeli (Irak) Ağızının Özellikleri", **Bilimsel Bildiriler 1972**, TDK Yay., Ankara, s. 181-183.
- BURAN Ahmet 1996. **Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri**, TDK Yay., Ankara.
- BURAN Ahmet 1997. **Keban Baskıl ve Ağın Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- BURAN Ahmet 1999. "Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni", **3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996**, TDK Yay., Ankara, s. 207-214.
- BURAN Ahmet 2008. **Makaleler**, Turkish Studies Yayınları, Ankara.
- CAFEROĞLU A. 1964. "Anadolu Ağızlarında Konson Değişmeleri" **TDAY-B 1963**, TDK Yay., Ankara, s. 1-32.
- CAFEROĞLU A. 1988a. "Anadolu Ağızlarında İçses Ünsüz Benzeşmesi", **TDAY-B 1958**, TDK Yay., Ankara, s. 1-11.
- CAFEROĞLU A. 1988b. "Anadolu Ağızlarındaki Metathese Gelişmesi" **TDAY-B 1955**, TDK Yay., Ankara, s. 1-7.
- CAFEROĞLU A. 1989a. "Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri", **TDAY-B 1964**, TDK Yay., Ankara, s. 1-33.
- CAFEROĞLU A. 1989b. "Konya İlinin Ermenek Ağızı", **TDAY-B 1972**, TDK Yay., Ankara, s. 1-16.
- CEVAHİR Abdullah 1974. **Antalya Ağızı (Antalya şehir merkezi ve köyleri)**, İ. Ü. Türk Dili mez. tezi, İstanbul.
- CUMAKUNOVA Gülbura 1999. "Kırgız Dilinde i- Fiilinin Gelişmesi", **3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı, 1996**, TDK Yay., Ankara.
- DALLI Hüseyin 1991. **Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar**, TDK Yay., Ankara.
- DEMİR Nurettin 1994a. "Birleşik Fiiller ve Vurgu -iver- Şeklinin Görevlerini Tespitte Vurgunun Rolü", **TDAY-B 1994**, Ankara. s. 83-94.
- DEMİR Nurettin 1994b. Akdeniz Bölgesi Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı "Yörükler", 25-27/04/1994, Antalya.
- DEMİR Nurettin 1995a. "Alanya Ağızlarının Araştırılması", **Türk Dilleri Araştırmaları 5**, s. 97-104.
- DEMİR Nurettin 1995b. "Alanya Ağızlarında Şimdi'nin Varyantları", **TDAY-B 1995**, s. 99-114.

- DEMİR Nurettin 1999. "Alanya Ağızlarında Şimdiki Zaman Ekinin Varyantları", **İlmî Araştırmalar Dil ve Edebiyat İncelemeleri**, S. 7, İstanbul, s. 57-64.
- DEMİR Nurettin 2000. "Çelik-Çomak Oyununun Alanya Köylerinde Görülen Bir Türü" Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Kongresi 26-27 Mayıs 2000/Ankara. Bildiriler C II. Sporda Psikososyal Alanlar, Spor Yönetim Bilimleri, Ed. İbrahim YILDIRAN, Ankara.
- DEMİR Nurettin ve YILMAZ Emine 2006. **Türk Dili El Kitabı**, Grafiker Yay., Ankara.
- DEVELİ Hayati 1995. **Evla Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar**, TDK Yay., Ankara.
- DOERFER Gerhard 1989. "İran'daki Türk Dilleri", **TDAY-B 1969**, TDK Yay., Ankara, s. 1-11.
- DOĞAN İsmail 1996. "Antalya Gazipaşa'dan Derleme Sözlüğüne Katkılar", **İK**, S. 47, Eylül 1996, s. 9-11.
- DURMAZ Ramazan 2009, "Oğuzcadan Gelen Esinti: Karakoyunlu Yörükleri Ağzından Büyük Türkçe Sözlüğe Katkılar", **Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 4/4, Summer 2009, p. 331-466.
- DUYGUN Mevlüt 1988. **Gündoğmuş ve Çevresi Ağızı**, F. Ü. Türk Dili mez. tezi, Elazığ.
- EMET Erkin 2008. **Doğu Türkistan Uygur Ağızları**, Ankara.
- ERCİLASUN A. B. 1983. **Kars İli Ağızları**, GÜ Yay., Ankara.
- ERDEM M. Dursun 2008. "Anadolu Ağızlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine", **Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 3/3 Spring 2008, s. 502-562.
- ERDEM M. Dursun ve GÜL Münteha 2006. "Kapalı /e/ (è) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi", **Karadeniz Araştırmaları, Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi**, S. 11, Güz 2006, Karam Yay., Çorum, s. 111-148.
- ERDEM Mehmet Dursun ve GÜNER Filiz 2009. "Sinop Merkez Ağızı", II. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Kıbrıs.
- ERGİN Mehmet 1987, **Antalya İli Gazipaşa İlçesi Esenpinar Köyü Ağızının Dil Özellikleri**, Atatürk Ü. Türk Dili mez. tezi, Erzurum.
- ERGİN Muharrem 1981, **Türkçe Dilbilgisi**, Boğaziçi Yay., İstanbul.
- ERGİN Muharrem 2004. **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Basım-Yayın, İstanbul.
- ERSOYLU Hâlid 2000. "Türkçenin Bazı Yabancı Kökenli Kelimelerindeki Damaksı Genizsileşme", **İlmî Araştırmalar, İlim Yayıma Cemiyeti Yay.**, İstanbul, s. 97-104.
- GABAIN A. Von 1988. **Eski Türkçenin Grameri**, çev. Mehmet AKALIN, TDK Yay., Ankara.
- GEMALMAZ Efrasiyap 1995, **Erzurum İli Ağızları**, TDK Yay., C 1, Ankara.
- GÖNÜLLÜ Ali Rıza 1983, "Alanya Yörüklerinde Bazı Hayvan İsimleri" **TF**, S. 47, Haziran 1983, s. 12.
- GÖNÜLLÜ Ali Rıza 1998. "Alanya Ağzından Derlenen Kelimeler" **İK**, Yıl: 12, S. 57, Mayıs 1998, s. 25-26.

- GÜLENSOY Tuncer 1987. "Rumeli Ağızlarının Sesbilgisi Üzerine Bir Deneme", **TDAY-B 1984**, TDK Yay., Ankara, s. 87-147.
- GÜLENSOY Tuncer 1988. **Kütahya ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- GÜLENSOY Tuncer ve ALKAYA Ercan 2003. **Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası**, Akçağ Yay., Ankara.
- GÜLENSOY Tuncer, KÜÇÜKER Paki ve AMANOĞLU Ebulfaz Kuliyev 2009. **Nahçıvan Ağzı**, TDK Yay., Ankara.
- GÜLSEREN Cemil 2000. **Malatya İli Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- GÜLSEVİN Gürer 2010. **Yaşayan ve Tarihî Türkiye Türkçesi Ağızları**, Özel Kitaplar, İstanbul.
- GÜNAY Turgut 1978. **Rize İli Ağızları**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- GÜNŞEN Ahmet 2000. **Kırşehir ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- KALAY Emin 1998. **Edirne İli Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- KAPLAN Raşit 1974. **Yarpuz Ağzı**, İ. Ü. Türk Dili mez. tezi, İstanbul.
- KARAHAN Leyla 1996. **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**, TDK Yay., Ankara.
- KARAHAN Leyla 1999. "Yükleme ve İlgi Hâli Ekleri Üzerine Bazı Düşünceler ", **3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996**, TDK Yay., Ankara, s. 605-611.
- KAYA Süleyman 2008. "Gazipaşa Ağzında Yaşayan Eski Kelimeler" **I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi (TUDOK 2006)**, Bildiriler (Haz. Ömür Ceylan vd.), İstanbul, s. 69-76.
- KOCAKÂHYA İrfan 1980. **Antalya İli Kaş ve Yöresi Ağzı**, A. Ü. DTCF Türk Dili mez. tezi, Ankara.
- KORKMAZ Zeynep 1994a. **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara.
- KORKMAZ Zeynep 1994b. **Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi (Fonetik)**, TDK Yay., Ankara.
- KORKMAZ Zeynep 1995. "Batı Anadolu Ağızlarında Aslı Ünlü Uzunlukları Hakkında", **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, C II, TDK Yay., Ankara, s. 123-127.
- KORKMAZ Zeynep 1999. "Ağızların Tarihî Devirlerle Bağlantısı Üzerine" **Ağzı Araştırmaları Bilgi Şöleni**, TDK Yay., Ankara, s. 62-77.
- KUDAT Erol 1964, **Antalya Ağzı**, A. Ü. DTCF Türk Dili mez. tezi, Ankara.
- KULLE Esra 2010. **Antalya-Elmalı ve Yöresi Ağızları**, PAÜ Türk Dili Yüksek Lisans tezi, Denizli.
- KUŞDEMİR Hüseyin 1971. **Korkuteli Ağzı**, A. Ü. DTCF Türk Dili mez. tezi, Ankara.
- KÜÇÜKYILMAZ Zafer 2009. **Antalya-Akseki-Mahmutlar Köyü Ağzı**, PAÜ Türk Dili mez. tezi, Denizli.
- MANSUROĞLU Mecdut 1988. "Türkiye Türkçesinde Ses Uyumu", **TDAY-B 1959**, TDK. Yay., Ankara, s. 81-93.
- OK Aslı 2008. **Erentepe (Antalya-Kumluca) Köyü Ağzı**, Muğla Ü. Türk Dili mez. tezi, Muğla.
- OLCAY Selâhattin 1995. **Erzurum Ağzı**, TDK Yay., Ankara.

- ONARAN Hüseyin 1976. *Antalya-Korkuteli İlçesi Yazır Köyü Ağzı*, Atatürk Ü. Türk Dili mez. tezi, Erzurum.
- ÖNDER Abdullah 1968. *Çanakpınar Köyü (Akseki-Antalya) Ağzı*, S. Ü. Türk Dili mez. tezi, Konya.
- ÖZ K. 1988. *Gündoğmuş ve Çevresi (Antalya) Ağızları*, F. Ü. Türk Dili mez. tezi, Elazığ.
- ÖZGÜR Can 2004. "Alanya Ağzı Üzerine Tespitler", *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri III*, Alanya, s. 407-418.
- ÖZKAN Fatma 1997. *Osmaniye Tatar Ağzı*, TDK Yay., Ankara.
- REŞİT Ekrem 1935. "Antalya Mânileri", *HBH/Yeni Türk Mecm./V/50*, (Temmuz 1935), s. 2258-2261.
- SAĞIR Mukim 1995. *Erzincan ve Yöresi Ağızları*, TDK Yay., Ankara.
- SAĞIR Mukim 1997a. "Anadolu Ağızlarında Ünlüler", *TDAY-B 1995*, TDK Yay., Ankara, s. 377-390.
- SAĞIR Mukim 1997b. "Anadolu Ağızlarında Ünsüzler", *TDAY-B 1995*, TDK Yay., Ankara, s. 391-409.
- SAĞIR Mukim 1999. "Anadolu Ağızlarında Ünlüler Ünsüzler", *3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996*, TDK Yay., Ankara, s. 987-996.
- SÇERBAK A.M. 1996. "Tarihi Bakımdan Türkçe Kelimelerin Şekil Yapısı", *TDAY-B 1994*, TDK Yay., Ankara, s. 123-130.
- SEVORTYAN Yervant V. 1972. "Türk Dillerinde Kelime Başındaki Ünsüzlerin Düşmesi", *Bilimsel Bildiriler 1972*, TDK Yay., Ankara, s. 543-550.
- SÜNBÜL Süleyman 1997. *Tanıklarıyla Antalya/Serik Ağzı Sözlük Çalışması*, Atatürk Ü. Türk Dili mez. tezi, Erzurum.
- ŞANLI Cevdet 1996. "Kırklareli Ağızlarında Ses Olayları", *TDAY-B 1994*, TDK Yay., Ankara, s. 117-122.
- TABAKLAR Özcan 1996. "Türkmen Türkçesi'nde Ünlülerin Uzun Okunmasını Gerektiren Durumlar ve Eklerdeki Uzun Ünlüler", *TDAY-B 1994*, TDK Yay., Ankara, s. 145-155.
- TANSU Muzaffer 1963. *Durgun Genel Ses Bilgisi ve Türkçe*, TDK Yay., Ankara.
- TEKİN Talat 1975. *Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler*, Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara.
- TİMURTAŞ Faruk K. 1977. *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul.
- UYANLAR Burhan 1974. *Antalya'nın Kuzey Yayla Köyleri (Dağ, Bademağacı, Akkoç, Çukurova, Garibçe, Çomaklı) Ağızları*, İ. Ü. Türk Dili mez. tezi, İstanbul.
- YALÇIN Süleyman Kaan 2009. *Çağdaş Türk Lehçelerinde Ünlüler*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.